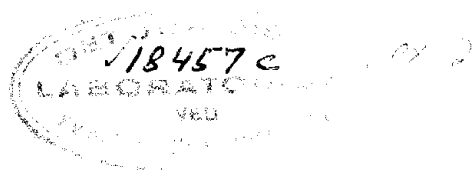

ægteskab

3 formue
ordningen

afgivet af
ægteskabsudvalget af 1969

betænkning nr. 716
københavn 1974

Indhold

Indledning	7
Kapitel 1. Lighedeling eller særeje	9
Kapitel 2. Aftale om afvigelser fra lovens lighedelingsprincip	17
Kapitel 3. Oprettelse af ægtepagt	23
Kapitel 4. Begrænsninger i en ægtefælles ret til at råde over sine ejendele	26
Kapitel 5. Omstødelse af gaver	35
Kapitel 6. Adgang til at forpligte den anden ægtefælle	37
Kapitel 7. Ægtefællers indbyrdes forhold	40
Kapitel 8. Bosondring (bodeling under ægteskabet)	43
Kapitel 9. Skifte mellem ægtefæller	45
Kapitel 10. Fordelingen af ægtefællernes ejendele ved skiftet	54
Kapitel 11. Ændring af arveloven	59
Kapitel 12. Udeladte bestemmelser og udskudte spørgsmål	60
Kapitel 13. Skitse til lovregler om formueforholdet mellem ægtefæller ...	62

Ægteskabsudvalgets medlemmer

Afdelingschef i justitsministeriet *N. C. Bitsch* (formand)

Fhv. folketingsmedlem, landsretssagfører *Hanne Budtz*

Folketingsmedlem *Poul Dam*

Statsadvokat *Mogens Hornslet*

Højesteretssagfører *Oluf Lind*

Overpræsident *Carl Moltke*

Folketingsmedlem, socialrådgiver *Inge Fischer Møller*, der i 1973 har afløst fhv. justitsminister *Karl Hjortnæs*

Amtskontorchef *Th. Opstrup*

Landsdommer *Inger Margrete Pedersen*

Fhv. folketingsmedlem, lektor *Else-Merete Ross*

Justitsminister *Nathalie Lind*, der i 1972 har afløst fhv. folketingsmedlem *Merete Bjørn Hanssen* som medlem af udvalget, har ikke deltaget i de afsluttende forhandlinger om denne betænkning.

SEKRETARIAT

Statsadvokat *Mogens Hornslet*

Byretsdommer *Svend Danielsen*

Fuldmægtig i justitsministeriet *Ebbe Nielsen*

Forslag eller bemærkninger kan indsendes til:

Ægteskabsudvalgets sekretariat,
Justitsministeriet,
Slotsholmsgade 10,
1216 København K.

Ægteskabsudvalgets opgave

Udvalget skal overveje, i hvilket omfang der på baggrund af de ændrede samfundsforhold, ændringen af kvindens stilling i samfundet og de heraf følgende ændringer af opfattelsen af ægteskabsinstitutionen er behov for revision af reglerne om ægteskabs indgåelse og opløsning, herunder reglerne om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse, samt reglerne om ægteskabets retsvirkninger og om børnenes retsstilling under ægteskabet og efter separation eller skilsmisse.

Udvalget skal samtidig overveje, om der i tilknytning hertil er behov for ændring af regler i den øvrige lovgivning, der har forbindelse med ægteskabslovgivningen, og om nogle af de bestemmelser i lovgivningen, der knytter retsvirkninger til ægteskabet, bør kunne anvendes på visse ægteskabslignende forhold.

Indledning

Den 1. januar 1970 trådte en ny lov om ægteskabs indgåelse og opløsning i kraft. Allerede før den nye lov trådte i kraft, havde justitsministeren nedsat et udvalg, som skulle arbejde videre med revisionen af ægteskabslovgivningen. Gennemførelsen af en ny lov om ægteskabets retsvirkninger på grundlag af betænkning III fra ægteskabsudvalget af 1957 (nr. 415/1966) om ægteskabets retsvirkninger blev herefter stillet i bero på overvejelserne i det ny udvalg.

Som oplyst i udvalgets 1. betænkning (nr. 691/1973) har ægteskabsudvalget foretaget en række statistiske undersøgelser, herunder om formueordningen i dødsboer og separations- og skilsmisseboer, om separations- og skilsmissekifter ved skifteretten og om sær-ejebestemmelser i testamenter. Man har endvidere i samarbejde med socialforskningsinstituttet iværksat en sociologisk undersøgelse, der skal belyse befolkningens kendskab og holdning til ægteskabslovgivningen. Resultaterne heraf kan ventes offentliggjort i efteråret 1974. Udvalget har ment hermed at kunne skabe *et sikrere udgangspunkt* for overvejelserne om den endelige udformning af lovgivningen.

Udvalget lægger sine *foreløbige* overvejelser frem til diskussion i nogle relativt kort-

fattede betænkninger om den fremtidige lovgivnings hovedlinjer. Synspunkterne har været indgående drøftet i udvalget, men udvalgets medlemmer har ikke lagt sig fast på de forslag, betænkningerne indeholder. Tværtimod er det udvalgets opfattelse, at den endelige stillingtagen i høj grad kan blive påvirket af de resultater, som bl. a. den sociologiske undersøgelse vil vise, og – ikke mindre – af den debat, som man ønsker at skabe grundlag for. Udvalgets betænkninger har derfor i vidt omfang karakter af oplæg til denne debat.

I denne betænkning gør udvalget rede for de hovedprincipper, som man mener bør gælde for den fremtidige ordning af formueforholdet mellem ægtefæller. En række detailspørgsmål er udeladt, fordi de ikke berører hovedprincipperne.

Betænkningen kan opdeles i seks hovedafsnit. De første to kapitler (s. 9–22) behandler det grundlæggende spørgsmål om delingen ved ægteskabets ophør, både lovens delingsregler og de muligheder, ægtefæller bør have for at aftale andre ordninger. I kapitel 3 behandles reglerne om ægtepagter (s. 23–25) og i kapitel 4–6 reglerne om rådigheden og hæftelsen under ægteskabet (s. 26–39). Kapitel 7–8 omhandler ægtefæl-

lers indbyrdes forhold og spørgsmålet, om der skal være adgang til at kræve skifte, medens ægteskabet består (s. 40–44). Yderligere beskrives i et afsnit – kapitel 9 og 10 (s. 45–58) – skiftet, herunder reglerne om fravigelse fra de almindelige delingsregler og om udtagelse af ejendele. Endelig afsluttes med kapitel 11–12 om ændring af arve-loven og udeladte bestemmelser og udskudte spørgsmål (s. 59–61). I kapitel 13 findes en lovskitse (s. 62–66).

Som i de øvrige betænkninger er historiske redegørelser og mere indgående juridiske diskussioner stort set udeladt. Særligt interesserede henvises til betænkning III fra ægteskabsudvalget af 1957.

Udvalget afgav sine to første betænkninger i september 1973. Det drejer sig om betænkning 1 om ægteskabs indgåelse (nr. 691/1973) og betænkning 2 om ægteskabs opløsning (nr. 697/1973). I sommeren 1974 venter udvalget at kunne afgive betænkning om vilkårene for separation og skilsmisse.

Med hensyn til de »papirløse ægteskaber« har man måttet foretage en meget omfattende kortlægning af de mange forskellige regler, der griber ind på dette område. En redegørelse herom kan ventes i løbet af kort tid.

Også i Finland, Island, Norge og Sverige arbejder man i disse år med en revision af ægteskabslovgivningen. Der har hidtil på dette lovgivningsområde været tale om nordisk retsenhed i de grundlæggende principper. Det har derfor været naturligt, at repræsentanter for de nedsatte ægteskabsudvalg i de fire lande har drøftet de tanker, man har gjort sig i udvalget om den fremtidige ægteskabslovgivning. Det finske udvalg har i en principbetænkning fra januar 1973 kort været inde på formuespørgsmålene, medens det norske og svenske udvalg hidtil kun har haft foreløbige drøftelser af disse spørgsmål.

København i april 1974.

Ligedeling eller særeje

Den ægteskabelige formueordning var genstand for indgående overvejelser i ægteskabsudvalget af 1957, se udvalgets betænkning I om skifte mellem ægtefæller (nr. 305/1962) og udvalgets betænkning III om ægteskabets retsvirkninger (nr. 415/1966). Alligevel har ægteskabsudvalget af 1969 søgt at vurdere de forskellige muligheder ganske forudsætningsløst. Ligesom udvalget af 1957 når man imidlertid til den konklusion, at der kun bør ske ret begrænsede ændringer i de gældende regler. Der er særlig grund til at fremhæve dette på baggrund af, at der ved drøftelsernes begyndelse i udvalget var betydelig interesse for videregående reformer i retning af, at en særejeordning burde være grundlaget for fremtidens formueordning.

Den fremtidige formueordning i ægteskabet må efter udvalgets opfattelse opfylde følgende *fundamentale krav*:

1. Den bør bevare og om muligt styrke den principielle ligestilling mellem mand og hustru, som allerede den gældende lov er udtryk for.
2. Den bør inden for vide rammer stille ægtefællerne frit, såfremt de ønsker at træffe individuelle aftaler om ordningens enkeltheder.
3. Den ordning, som gælder for ægtefæller, der ikke har truffet særlige aftaler, bør stemme med, hvad ægtefællerne gennemsnitligt må antages at være bedst tjent med.
4. Der bør i vidt omfang – uanset hvilken ordning der gælder efter loven eller ægtefællernes aftale – åbnes mulighed for at undgå resultater, som i konkrete tilfælde vil forekomme klart urimelige. Dette må gælde, selv om reglerne måske herved bliver mindre enkle og overskuelige.
5. Ægtefællerne bør før ægteskabet gøres bekendt med, hvilke valgmuligheder de har, og hvilke konsekvenser valget har, f. eks. gennem den vejledning ægteskabsudvalget har udarbejdet »Når De indgår ægteskab«, og som uddeles på kommunekontorerne sammen med bryllupspapirerne.

Udvalgets konklusion er som allerede nævnt, at den gældende ligedelingsordning bør opretholdes som den grundlæggende hovedregel.

Hvad er fælleseje og særeje?

Efter den gældende lov kan der i et ægteskab enten være fælleseje (formuefællesskab) eller særeje. Reglerne findes i lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger med senere ændringer (retsvirkningsloven). Så længe ægteskabet består, er der ikke stor forskel på fælleseje og særeje. Forskellen viser sig derimod ved separation, ved skilsmisse og ved den ene ægtefælles død. Har der under ægteskabet været *fælleseje*, deles summen af hver ægtefælles nettoandel af boet da med halvdelen til hver. Ved død har den efterlevende ægtefælle endvidere ret til arv af afdødes halvdelen af boet. Har der været *særeje*, beholder hver ægtefælle sit særeje ved separation eller skilsmisse. Ved død har den efterlevende ret til arv af afdødes særeje. Der kan også være blandede ordninger med delvis fælleseje/delvis særeje.

Fælleseje er lovens almindelige ordning. Der er altså fælleseje i alle ægteskaber, hvor der ikke er truffet bestemmelse om særeje. Ægtefællerne kan indgå aftale om særeje både før og under ægteskabet, men det skal ske på en særlig måde, nemlig ved oprettelse af en *ægtepagt*.

Særeje kan også oprettes af andre end ægtefællerne selv. Hvis f. eks. hustruens onkel vil give hende en gave, kan han bestemme, at gaven skal være hendes særeje. Det samme kan f. eks. hendes far bestemme om hendes arv efter ham.

Forskellen mellem de to ordninger kan illustreres ved følgende eksempel:

Ægteskabet er indgået i 1955. Manden ejede da foruden sine personlige ejendele ca. 20.000 kr., der indestod på en bankbog. Hustruen ejede møbler til en værdi af ca. 20.000 kr., som hendes forældre gav hende i bryllupsgave.

Til at begynde med har begge ægtefæller arbejde

og en god indtægt. De præsterer en ikke helt ringe opsparing, som mest sker af mandens indtægt. Hustruens indtægt går til bilhold, husholdningen og til rejser samt mindre anskaffelser til børnene. Ægteparret køber hus i 1959 for 90.000 kr. med en udbetaling på 20.000 kr. Skøde på huset udstedes til manden. Endvidere er næsten alt indboet og bilen m.v. købt i mandens navn og i det væsentlige for hans indtægt.

Hustruen opgiver sit erhvervsarbejde, da det første barn bliver født; der er nu 3 børn i ægteskabet. Siden 1972 har hustruen haft deltidsarbejde.

Ægteskabet opløses ved skilsmisse i 1973. Huset har nu efter fradrag af prioriteter en værdi på ca. 300.000 kr. Herudover ejer ægtefællerne en formue på ca. 50.000 kr. i obligationer, der er indkøbt i mandens navn. På hustruens navn står 4.000 kr. på en bankbog. Ægtefællerne har aldrig før spekuleret nærmere over formueforholdene, bl. a. fordi der ikke har været problemer i ægteskabet.

Ved *ægteskabets indgåelse* ejede ægtefællerne således nogenlunde lige meget.

Ved *skilsmissen* tegner sig følgende billede af de formelle ejerforhold:

Manden	
Huset	300.000 kr.
Indbo m.v.	60.000 -
Obligationer	50.000 -
I alt	410.000 kr.
Hustruen	
Bankbog	4.000 kr.
Indbo i behold fra ægteskabets indgåelse	4.000 -
I alt	8.000 kr.

Ved *ligedeling* vil hver af ægtefællerne således få værdier for halvdelen af den samlede formue, 418.000 kr. eller 209.000 kr. til hver.

Er der derimod *særeje*, vil manden principielt have krav på at beholde værdier for 410.000 kr., medens hustruen beholder sine værdier for 8.000 kr.

Eksemplet er naturligvis kun et af utallige mulige, men er næppe atypisk. Det må dog understreges, at navnlig de resultater, som en *særejeordning* fører til, vil kunne modificeres en del af de regler, der omtales nedenfor side 49.

Ligestilling

Når ligestilling mellem mand og hustru er det centrale i overvejelserne, kunne det synes nærliggende at tage sit udgangspunkt i

en fuldstændig særejeordning. En ordning, hvorefter der uanset ægteskabets varighed ikke sker nogen deling af formuen ved ægteskabets ophør, kan jo nemlig siges at være udtryk for en helt konsekvent ligestilling mellem ægtefællerne.

Allerede familieretskommissionen af 1913 overvejede i sin betænkning fra 1918 disse synspunkter. Det hedder herom i betænkningen s. 115–117.

»Når man nu mener, at mand og hustru principielt bør være ligestillede, ligger det nær først at undersøge muligheden for den ordning, at ægteskabet ikke har nogen som helst indflydelse på ægtefællernes formueforhold. Hver ægtefælle ville da vedblive at eje, hvad han før havde ejet; hvad han tjente, blev hans alene, og ligeledes, naturligvis, hvad han arvede eller på anden måde erhvervede. Overfor sin ægtefælle stod han i formueretlig henseende som overfor enhver fremmed; han kunne erhverve ejendom i fællesskab med denne ligesom med en tredjemand, og ægtefællerne kunne indgå interessentskab og lignende med hinanden ganske som med andre personer. Selve ægteskabet var blot for disse forhold ligegyldigt. En sådan ordning ville imidlertid ikke stille ægtefællerne virkelig lige, men kun skabe en mekanisk lighed, der reelt var en ulighed. Den ville navnlig blive i høj grad ufordelagtig og uretfærdig for den ægtefælle, der ikke – eller kun i en mindre grad – har selvstændige indtægter, men lægger sine væsentlige kræfter i hjemmets arbejde, altså i reglen hustruen. Skulle alt, hvad hver ejede og erhvervede, blive dens særeje, ville de formueløse hustruer – og de er langt de fleste – intet som helst komme til at eje, selv om de ved arbejde og sparsommelighed og en fornuftig husførelse bidrog meget væsentlig til, at der blev oplagt kapital. Det kunne ikke nytte at henvise til, at de skulle have underholdsbidrag og bidrag til deres personlige behov, thi det var jo ikke mere, end der måtte beregnes at gå med til disse udgifter. De ville ved ægteskabets ophør stå ganske uden opsparet formue og være udsatte for, at manden eller hans arvinger fik eneret over, hvad de ved deres flid havde været med til at skabe. Disse ulemper kunne vel søges afbødet ved at give den ene ægtefælle en ret til andel i den andens opsparinger eller indtægter; men en sådan ordning ville foruden at skabe stor vanskelighed ved fastsættelsen af denne andel, når man ikke ville sætte den til halvdelen, i virkeligheden være et væsentligt brud med hele særejeprincippet.

Hertil kommer, at en sådan særejeordning i mange henseender ville være i strid med de reelle forhold i de fleste ægteskaber. Ægteskabet bevirker jo netop et fællesskab om mange ting, i arbejde

og interesser, hvortil et fællesskab om formuen passer særdeles godt, men hvormed en fuldstændig adskillelse mellem ægtefællernes økonomi kun dårlig stemmer.«

Spørgsmålet er herefter, om der i de forløbne mere end 50 år er sket en sådan udvikling, at den formelle ligestilling, som en fuldstændig særejeordning er udtryk for, i dag også vil være ensbetydende med en reel økonomisk ligestilling.

Erhverv og indtægt

Ved vurderingen heraf er det først og fremmest af interesse at se på gifte kvinders erhvervs- og indtægtsforhold. Det seneste materiale om *erhvervsforholdene* er resultaterne fra et par beskæftigelsesundersøgelser i 1972, offentliggjort i Statistiske Efterretninger nr. 21 og 61/1973. Af de gifte kvinder (herunder separerede) i aldersgruppen mellem 15 og 74 havde ved den sidste undersøgelse 54,5 pct. erhvervsmæssigt arbejde. I aldersgruppen fra 20 til 64 år var erhvervsfrekvensen 59,1 pct. Af de 54,5 pct. erhvervsmæssigt beskæftigede hjalp 17 pct. med i deres mands virksomhed og 47 pct. var deltidsbeskæftigede. *Kun 22 pct. af de gifte kvinder var således heltidsbeskæftigede uden for mandens virksomhed.* Tallene svarer til den almindelige erfaring, at de senere års stigning i arbejdsstyrken for gifte kvinder i stor udstrækning falder på deltidsbeskæftigede. I perspektivplan - redegørelse 1972–1987 (PP II) s. 134–37 påregnes det, at erhvervsfrekvensen for gifte kvinder mellem 25 og 59 år i 1987 vil være 69,6 pct. Andelen af deltidsbeskæftigede ventes at ville stige, således at andelen i 1987 vil udgøre 56 pct.

I socialforskningsinstitutets publikation nr. 60/1974: Familiestørrelse og livsstil, er

der s. 16 og 44–57 redegjort for en undersøgelse af, hvilken familietype gifte kvinder i alderen 15–34 år foretrækker. I spørgsmålene til kvinderne forudsatte man, at familien bestod af forældre og to børn under 7 år. Besvarelserne viste, at $\frac{2}{3}$ af kvinderne syntes, at kvinden skal gå hjemme, ca. $\frac{1}{3}$ at hun skal have halvdagsjob og meget få, 1 pct., at hun skal have heldagsjob, medens børnene er små. 15 pct. af de udspurgte kvinder fortrak en familietype, hvor begge ægtefæller er deltidsbeskæftiget. Undersøgelsen viser, at der i befolkningen er *meget få tilhængere af, at gifte kvinder med mindre børn bør være heltidsbeskæftiget uden for hjemmet.*

Opsparingen og dermed størrelsen af den formue, der vil være til stede ved et ægteskabs opløsning, har i de allerfleste tilfælde nøje sammenhæng med arbejdsindtægten. Kun få mennesker får i vore dage deres formue væsentligt forøget ved arv, gaver, lotterigevinster eller lignende. På denne baggrund er det væsentligt at kende *indtægternes fordeling* på ægtefællerne.

I en stikprøveundersøgelse af selvangivelser for indkomståret 1971, offentliggjort i Statistiske Efterretninger nr. 32/1973, indgik indkomstforholdene i 6.133 ægteskaber. Hovedresultatet af undersøgelsen var, at 240 eller 4 pct. af de gifte kvinder havde en indtægt på 40.000 kr. eller derover. Det tilsvarende tal for de gifte mænd var 3.128 eller godt 50 pct. Af en undersøgelse af selvangivelser for 1972, offentliggjort i Statistiske Efterretninger nr. 66/1973, omfattende 6.040 ægteskaber, fremgik, at de gennemsnitlige bruttoindkomstbeløb for gifte kvinder var 11.578 kr. og for gifte mænd 51.358 kr.

Efter undersøgelserne er udvalget ikke i tvivl om, at der selv under fuld beskæfti-

gelse i hvert fald vil gå mange år, inden gifte kvinder når samme gennemsnitlige indtægt som gifte mænd. Dette skyldes ikke mindst, at *deltidsbeskæftigelse* nok fortsat må forventes at være langt mere udbredt blandt gifte kvinder end blandt mænd.

En fuldstændig særejeordning ville således under de herskende indtægtsforhold gennemsnitligt medføre, at der ved separation eller skilsmisse ville tilfalde manden en langt større andel af midlerne end hustruen.

Ægtefællers aftaler

Allerede den gældende lovgivning indrømmer ægtefællerne en vidtgående frihed til at fravige den ligedelingsnorm, som er lovens hovedregel. Udvalgets forslag om de fremtidige regler herom behandles nedenfor i kapitel 2, s. 17. Her, hvor alene hovedspørgsmålet: ligdeling eller særeje, drøftes, har det i første række interesse at undersøge, i hvilket omfang ægtefæller faktisk benytter sig af adgangen til at fravige ligedelingsgrundsætningen i den gældende lov.

I 1950'erne blev der ifølge undersøgelser foretaget af ægteskabsudvalget af 1957 og offentliggjort i betænkning III (nr. 415/1966) s. 76–81 gennemsnitligt oprettet ca. 3.000 ægtepagter årlig, heraf godt 60 pct. før vielsen. Der blev oprettet ægtepagt i ca. 5 pct. af ægteskaberne ved indgåelsen, og det må antages, at de næsten alle indebar en aftale om helt eller delvis særeje. Selv om der i 1960'erne er sket en stigning i antallet af tinglyste ægtepagter, der nu udgør ca. 4.100 årlig, og der er indtrådt et fald i antallet af indgåede ægteskaber, er disse tal antagelig ikke væsentligt forrykket.

For yderligere at belyse særejets udbredelse har ægteskabsudvalget af 1969 under-

søgt forholdene i ca. 9.200 ægteskaber, hvor en af ægtefællerne døde i første halvår af 1971. I 122 af disse ægteskaber var der fuldstændigt særeje, og der var delvis særeje i 89. Der var således *kun helt eller delvis særeje i godt 2 pct. af ægteskaberne*. Tallene synes ikke afgørende at vise, om særejet er mere udbredt i yngre end i ældre ægteskaber.

Udvalget har også undersøgt formueordningen i ægteskaber, hvor der er meddelt *separation eller skilsmisse* ved dom eller bevilgning i januar kvartal 1971, i alt 6.400 ægteskaber. I godt 1.800 tilfælde savnes der oplysninger om formueforholdene. I knap 4.300 ægteskaber var der formuefællesskab. Der var fuldstændigt særeje i 183 og delvis særeje i 109 ægteskaber. Procentvis var der således *helt eller delvis særeje i ca. 6½ pct. af de ægteskaber, hvor der foreligger oplysning om formueforholdene*, fordelt på knap 4 pct. med fuldstændigt særeje og godt 2 pct. med delvis særeje. Af de ægteskaber, hvor der i 1971 meddeltes separation eller skilsmisse ved dom, var der helt eller delvis særeje i knap 10 pct. af ægteskaberne, heraf fuldstændigt særeje i knap 7 pct. og delvis i 3 pct.

Forskellen på de fundne særejepercenter i dødsboerne og i separations- og skilsmisseboerne kan antagelig forklares bl. a. ved, at en del af de særejer, der oprettes ved indgåelse af ægteskab, ophæves ved ægtepagt, når ægteskabet har varet en del år, og ved, at ægtepagterne eller tredjemands bestemmelse om særeje er gået i glemmebogen ved dødsboskifterne. Det kan muligvis også spille en rolle, at ægtefællerne er ældre ved dødsboskifterne end ved separation og skilsmisse, sammenhold oplysningerne ovenfor om stigningen i antallet af tinglyste ægtepagter.

Faktisk deling

Endelig kan det have nogen interesse at se på, hvorledes der rent faktisk deles efter separation eller skilsmisse, hvor det står ægtefællerne frit for at aftale den delingsform, de finder mest hensigtsmæssig. Oplysningerne om, hvorledes delingen foregår, er meget sparsomme, idet der ikke kan tilvejebringes brugbare oplysninger om de tilfælde, hvor ægtefællerne på egen hånd ordner delingen, og de udgør langt den overvejende del af tilfældene. Udvalget har indhentet oplysninger om de ægtefælleskifter, der i 1971 blev foretaget med skifterettens bistand, nemlig knap 1.000. Det fremgår af disse oplysninger, at der kun i et forsvindende antal tilfælde foretoges skævdeling, medens der i den altovervejende del af skifterne, herunder ved de forligsmæssige ordninger, deltes lige eller valgte løsninger, der ikke væsentligt fraveg ligedelingsprincippet.

Undersøgelsernes resultat

Samtlige undersøgelser peger således i retning af, at *behovet* for formueordninger, der klart adskiller sig fra den gældende, må siges at have vist sig yderst beskedent. Dette er i sig selv et vægtigt vidnesbyrd om, at ægtefællerne gennemsnitlig er bedst tjent med en formueordning som den, der gælder i dag.

Den nuværende ordning med adgang til at indgå ægtepagt om særeje og om ophævelse af særeje rummer mulighed for, at ægtefæller, der er interesseret i en anden delingsnorm end ligedeling, kan opnå den formueordning, de ønsker. Det gælder formentlig især, hvis der, som udvalget foreslår, indføres adgang til at aftale særeje, der alene skal have virkning ved separations- og skilsmissekifter.

Ulemper ved ligedeling

Spørgsmålet om fravigelse af reglerne i tilfælde, hvor de kan føre til urimelige resultater, behandles nærmere nedenfor i kapitel 9, s. 45. Baggrunden for disse fravigelsesregler er til dels, at det må erkendes, at ligedelingen kan medføre ulemper. Ved en ægtefælles død kan det, hvis efterlevende har den største formue, være uheldigt, at halvdelen går i arv, heraf $\frac{2}{3}$ til afdødes livsarvinger og $\frac{1}{3}$ til efterlevende. Dette afbødes i rimeligt omfang gennem reglen i skifteloven § 62 b, stk. 2, om, at efterlevende altid har ret til af boet at udtage så meget, at værdien udgør indtil 20.000 kr., en regel, der talmæssigt omfatter et stort antal dødsboer, og hvor udvalget rejser spørgsmål om forhøjelse af beløbet. Samtidig har efterlevende efter arveovens kapitel 3 adgang til at overtage fællesboet til hensiddet i uskiftet bo med fælles livsarvinger. Ved skilsmisse i kortvarige ægteskaber kan man efter skifteloven § 69 a fravige delingsreglen til fordel for den formuende ægtefælle. Der er således i gældende ret mulighed for at fravige ligedelingsreglen i de fleste af de tilfælde, hvor der på skiftet er virkeligt behov herfor.

Selv om det er den helt overvejende opfattelse i udvalget, at den gældende formueordnings hovedprincipper bør opretholdes, har man på baggrund af udvalgets drøftelser fundet det rigtigt at gå nærmere ind på forskellige andre mulige ordninger.

Fordele ved særeje

En ren særejeordning ville betyde, at hver ægtefælle ved separation eller skilsmisse ubeskåret beholder sine egne ejendele. Ved død ville den afdødes ejendele – ligeledes ubeskåret – indgå i dødsboet til deling mel-

lem den efterlevende ægtefælle og de øvrige arvinger. Den efterlevende ægtefælle skulle altså ikke kunne udtage halvdelen som sin for arvedelingen.

En sådan særejeordning kan synes logisk rigtig som en konsekvens af, at ægtefællerne er to selvstændige personer. Det kan forekomme rimeligt, at en ægtefælle har ret til at udtage den formue, han har oparbejdet uafhængigt af ægteskabet, eventuelt før ægteskabet, og har ret til at beholde f. eks. en slægtsformue, han har arvet eller fået som gave.

Ved dødsfald kan det, hvis efterlevende har den største formue, føles lidt rimeligt, at $\frac{1}{3}$ af formuen tilfalder afdødes arvinger, især hvis det drejer sig om førstafdødes særbørn. Ligeledes kan halvdelen i uheldige situationer gå til afdødes kreditorer. Er ægteskabet indgået i mere fremskreden alder, kan det også føles urimeligt, at efterlevende ægtefælle i kraft af ligedelingen og arveretten skal have $\frac{2}{3}$ af afdødes formue, til skade for f. eks. særbørn.

Ved separation eller skilsmisse efter et kortvarigt ægteskab kan det være stødende, at den uformuende part, hvis adfærd måske endog er årsag til ægteskabets sammenbrud, har krav på halvdelen af en selv nok så stor formue. En deling kan i visse tilfælde også hindre en ægtefælle i hans erhverv, idet han bringes i likviditetsvanskeligheder og dermed tvinges til at sælge virksomheden eller påtage sig tyngende gældsforpligtelser.

Ulemper ved særeje

Den afgørende indvending imod en legal særejeordning er, at den som påvist allerede i familieretskommissionens betænkning af 1918, citeret ovenfor s. 11, netop ikke stiller ægtefællerne lige, bortset fra de (teoretiske)

tilfælde, hvor begge ægtefæller har haft lige store indtægter, og hvor tillige de formuer, de indbragte ved ægteskabet eller senere har erhvervet, er lige store. Den indebærer bl. a., at der ikke tages hensyn til, at den ene ægtefælle ved sit arbejde i hjemmet, herunder for eventuelle børn, kan have været medvirkende til, at der er opstået en formueforøgelse hos den anden ægtefælle. Også i de tilfælde, hvor begge ægtefæller har indtægter af nogenlunde samme størrelse, kan særeje medføre problemer. Hvis ægtefællerne ikke under hele samlivet sørger for en ligelig fordeling af udgifterne til familiens underhold, vil opsparing ofte komme til at stå i den ene ægtefælles navn, selv om den anden ved at yde mere end sin andel i underholdsydelse har været med til at skabe grundlaget for denne opsparing. Ordningen medfører tillige, at den, der ejer særejet, får hele værdiforøgelsen under ægteskabet, herunder også den, der alene skyldes inflation. Der vil også opstå store tekniske vanskeligheder med hensyn til værdistigninger, hvis begge ægtefæller til en vis grad har bidraget til dem.

Delvis særeje

I diskussionen om formueordningen har en lovbestemt ordning med delvis særeje i stedet for ligedeling spillet en vis rolle. Kvindekommissionens udvalg om familieforholdene har således i sin betænkning vedrørende familiens og børnenes tilpasning (nr. 575/1970) s. 61 været inde på den tanke, at hver ægtefælle skulle kunne udtage, hvad den pågældende har *bragt med ind* i ægteskabet eller senere erhvervet ved *arv* eller *gave*. Disse goder er ikke skabt ved ægtefællernes fælles anstrengelser, men stammer fra arbejde før ægteskabet eller fra slægt og ven-

ner. Det kan derfor specielt ved separation og skilsmisse føles ubilligt, at den anden ægtefælle skal have halvdelen – måske kort tid efter, at goderne er erhvervet.

En anden mulig løsning er, at ægtefællernes fællesskab i økonomisk henseende begrænses til *det fælles hjem*. Fællesskabet skulle da kun omfatte bolig og bohave.

Mod en ordning, hvorefter det, der ejes ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverves ved arv eller gave, er særeje, må anføres, at den ofte vil give ejerægtefællen mulighed for at placere sit forbrug inden for den af de to formuesfærer, han finder mest fordelagtig. Det synes klart, at lovgivningen ikke bør tilskynde til ordninger, hvorefter en ægtefælle kan opspare særeje samtidig med, at han dækker sit forbrug af den formue, som i givet fald skal deles med den anden ægtefælle. Der vil også blive store tekniske vanskeligheder ved skiftet. Skal ordningen praktiseres, vil man ved ægteskabets indgåelse være nødt til at registrere værdierne. Senere må foretages supplerende registreringer af arv eller gave.

En ordning, hvorefter kun bolig og bohave er fælleseje, medens resten er særeje, vil, også på grund af værdistigningerne, skabe helt urimelige forskelle og tilfældige resultater mellem dem, der bor i eget hus, og dem, der bor i lejlighed, og som har brugt deres kapital til andre ting.

Konklusion

Delingsreglerne er efter udvalgets opfattelse det mest centrale problem i formueordningen. Resultatet er som allerede anført blevet, at udvalget på grundlag af de statistiske oplysninger og ud fra de ovenfor gengivne overvejelser går ind for at bevare ligedeling på skifte som udgangspunktet både ved død

og ved separation og skilsmisse. Resultatet fremgår af udvalgets lovskitse § 3 og § 16, stk. 1.

Terminologi

Medens udvalget således er blevet stående ved den gældende lovgivnings hovedprincip, hvorefter formuen efter fradrag af gæld deles lige ved ægteskabets ophør, finder man, at lovens sprogbrug bør ændres. Betegnelsen »fælleseje« eller »formuefællesskab« under ægteskab er lidet rammende i et formucsystem som det nordiske, hvor det netop er karakteristisk, at hver ægtefælle, også mens ægteskabet består, som hovedregel selv råder over sin formue og alene hæfter for sin gæld. Betegnelsen er heller ikke nødvendig af lovtekniske grunde, idet udvalget foreslår, at der under ægteskabet skal gælde samme regler, hvadenten formuen til sin tid skal

deles lige (formuefællesskab), eller dette ikke er tilfældet (særeje). Derimod anser man det for nødvendigt fortsat at kunne anvende en kort betegnelse for den formue, som efter aftale mellem ægtefællerne eller tredjemands bestemmelse ikke ved ægteskabs opløsning skal deles med den anden ægtefælle eller dennes arvinger.

Som det fremgår af bemærkningerne nedenfor under kapitel 2 og lovskitsens § 17, stk. 1, anvendes betegnelsen »skilsmissesæreje« om aktiver omfattet af de aftaler og bestemmelser om fravigelse fra lovens ligedeling, der alene skal gælde for separation og skilsmisse. Gælder aftalen eller bestemmelsen foruden ved separation og skilsmisse også ved en ægtefælles død, benyttes udtrykket »fuldstændigt særeje«.

Udvalget vil være interesseret i eventuelle forslag til andre betegnelser.

Aftale om afvigelser fra lovens ligedelingsprincip

Der er enighed i udvalget om, at der – uanset hvilket formuesystem der gælder i medfør af lovens hovedregel – skal være vidtgående adgang for ægtefællerne til at aftale individuelle ordninger.

Det er den overvejende opfattelse i udvalget,

- at* en ægtepagt om fravigelse fra ligedelingsreglen kun skal gælde for separation og skilsmisse, medmindre andet er aftalt (»skilsmissesæreje«),
- at* ægtefæller i forbindelse med en aftale, der skal gælde for separation eller skilsmisse (»skilsmissesæreje«), skal kunne aftale en fravigelse fra ligedelingsreglen også for tilfælde af dødsfald (»fuldstændigt særeje«), og
- at* aftalerne skal kunne begrænses til en del af formuen, begrænses til den ene ægtefælles død, og muligvis tidsbegrænses.

Hovedtyper af ægtepagter

Udvalget har indgående drøftet, hvilke valgmuligheder der er behov for med hensyn til aftaler om individuelle fravigelser fra ligedelingsreglen.

Flertallet går ind for, at ægtefæller skal kunne aftale »skilsmissesæreje«, hvorefter hver ægtefælle ved *separation eller skilsmisse* beholder sine ejendele, uden at det er nødvendigt samtidig at indgå en sådan aftale med henblik på skifte efter den ene ægtefælles død. En aftale, der alene retter sig

mod skifte, medens begge ægtefæller lever, er antagelig det, de fleste ægtepar ønsker. Ægtefællerne ser derimod gerne, at en ægtefælle efter den andens død stilles bedst muligt både med hensyn til deling af formuen og med hensyn til adgang til hensiddens i uskiftet bo. Dette underbygges også af, at ægteskaber, der opløses ved skilsmisse, gennemsnitligt kun har varet i 7–10 år, medens gennemsnitsvarigheden for ægteskaber, der opløses ved den ene ægtefælles død, ligger

mellem 40 og 50 år. Situationen vil derfor oftest være meget forskellig ved de to opløsningsformer.

Der kan imidlertid være tilfælde, hvor ægtefæller ønsker, at ejendele ved *dødsboskifte* skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger. Udvalget mener, at der skal være adgang til at aftale også denne form for særeje (»fuldstændigt særeje«), samtidig med at der aftales »skilsmisssæreje«. Udvalget har drøftet, om der bør være adgang til at indgå aftale alene for dødsbosituationer, uden at aftalen samtidig skulle omfatte skilsmisse og separation. Der kan imidlertid ikke antages at være behov for en sådan ordning, ligesom den vil gøre reglerne unødigt indviklede.

Flertallet har således tilsluttet sig de synspunkter, som flertallet i ægteskabsudvalget af 1957 gav udtryk for. Som det fremgår af § 17 i lovskitsen, har man imidlertid søgt at give princippet en forenklet udformning. Forslaget ligger nær den ordning, der har været gældende i Norge siden 1937. Den norske ordning indebærer, at det ved ægtepagt i forbindelse med oprettelse af særeje eller senere kan bestemmes, at fællesejereglerne skal anvendes ved den ene ægtefælles død. Denne dobbelte aftale indebærer således i realiteten et særeje, som alene skal gælde ved separation og skilsmisse. Udvalget finder imidlertid, at udformningen af den norske løsning er kompliceret, og har søgt at nå samme resultat i en enklere udformning.

Et af udvalgets medlemmer finder vel, at den foreslåede ordning jævnlgt vil være i begge ægtefællers interesse, især de ægtefæller der i dag mener at burde vælge særeje. Hvis det kan forventes, at skilsmisssæreje fortrinsvis vil blive benyttet i disse tilfælde – og som i Norge kun i beskedent omfang – vil

ordningen medføre betydelige fordele og utvivlsomt afhjælpe et savn.

Dette medlem finder imidlertid at burde understrege, at hvis det må forventes, at der træffes aftale om skilsmisssæreje i et blot nogenlunde betydeligt antal af de tilfælde, hvor ægtefællerne i dag har fælleseje, er der grund til indgående at overveje de betæneligheder, som mindretallet i ægteskabsudvalget af 1957 gav udtryk for.

Dette mindretal fremhævede navnlig, at en ordning, der alene gælder separation og skilsmisse, byder på alle fordele for den økonomisk stærkere part i ægteskabet og på alle ulemper for den svagere part. Den gældende retstilstand, hvorefter en særejeordning får virkning både ved separation, skilsmisse og død, tilskynder ægtefællerne til enten ikke at oprette særeje eller til under ægteskabet at lade et oprettet særeje afløse af fælleseje. Herved bidrages til, at den økonomisk svagest stillede af ægtefællerne (oftest den ikke-erhvervende hustru) i tilfælde af separation eller skilsmisse får en gennemsnitlig retfærdig andel i ægtefællernes formue. Det må være forbundet med den største betænelighed, at man borttager den drivkraft til at oprette eller opretholde fælleseje, som det uskiftede bo udgør. Det kan føre til, at den nye form vil blive anvendt i stedet for ligedelingsordningen til skade for den svage part. Den stærke af ægtefællerne kan henvise til, at den anden jo ved den nye type særeje er sikret, hvis ægtefællen dør. Det må derfor befrygtes, at den svage part i ægteskabet går med til en sådan ægtepagt i tillid til, at ægteskabet bliver livsvarigt.

Uskiftet bo

En ægtepagt om »skilsmisssæreje« hindrer ikke den efterlevende ægtefælle i at sidde i

uskiftet bo, idet særejet ved denne type ægtepagter ved en ægtefælles død behandles ligesom fælleseje efter den gældende ordning. Der kunne også være tale om at åbne adgang til hendsiden i uskiftet bo, selv om bestemmelsen om særeje også omfatter dødsituationen (»fuldstændigt særeje«). Dette ville svare til uskiftet bo med særeje efter den gældende formueordning. Man er imidlertid – omend under tvivl – nået til, at der ikke vil være særligt behov for en sådan ordning. Den vil endvidere gøre såvel reglerne som opgørelsen på skiftet efter det uskiftede bo temmelig kompliceret. Uskiftet bo med særeje, der skyldes tredjemands bestemmelse, forudsætter således ophævelse af dette særeje, jfr. nedenfor s. 21.

Betingelser og begrænsninger

Udvalget finder, at aftaler om »skilsmisssæreje« og »fuldstændigt særeje«, som det er tilfældet med ægtepagter efter de gældende regler, skal kunne begrænses til kun at angå *en del af formuen*, herunder f. eks. kun den ene ægtefælles formue eller enkelte ejendele. Hvis ægtepagter angår bestemte ejendele, f. eks. en fast ejendom, indbo eller værdipapirer, bør det ved en fortegnelse i ægtepagten specificeres, hvilke genstande aftalen omfatter, men der er ikke noget i vejen for, at aftalen omfatter en brøkdel af formuen uden nærmere specifikation. Derudover skal en ægtepagt om fuldstændigt særeje kunne begrænses til kun at gælde, *hvis en bestemt af ægtefællerne dør først*. F. eks. kan det aftales, at særejet kun skal have virkning, hvis manden dør før hustruen, medens lovens almindelige ligedeling skal anvendes, hvis hustruen dør først.

Endelig finder nogle af udvalgets medlemmer, at en *tidsbegrænsning* skal være mulig, således at man ved den aftalte periodes udløb falder tilbage på den lovbestemte ligedelingsordning eller på en anden ordning, der i forvejen er aftalt. Dette har fundet udtryk i lovskitsens § 17, stk. 2.

Udvalget har yderligere overvejet, om ægtepagten bør kunne indeholde særlige *betingelser*. Blandt de yderligere betingelser, der kunne tænkes opstillet, kan som eksempler i flæng nævnes,

at aftalen kun skal gælde:

så længe ægtefællerne er barnløse,
indtil ægtefællerne får fælles bopæl,
indtil ægtefællerne begynder en påtænkt fælles virksomhed,

så længe begge ægtefæller har erhvervsarbejde (og deres respektive indtægter overstiger . .),

hvis skilsmisse eller separation skyldes en ødelæggelse af forholdet mellem ægtefællerne, der hovedsagelig beror på den ene ægtefælles forhold, eller

ved skilsmisse på grund af utroskab.

Såfremt man ønsker at give ægtefællerne en betydelig aftalefrihed, må det kræve en særlig begrundelse at nægte adgang til at indsætte betingelser i ægtepagten. Der kan også henvises til, at der ved testamenter ikke i loven er fastsat begrænsninger med hensyn til, hvilke betingelser der kan indsættes. Indførelse af en vejledningsordning ved ægtepagter, se nedenfor s. 23, vil bidrage til, at uklare betingelser fjernes eller klargøres. Endvidere vil det vanskeligt kunne tænkes, at mere komplicerede aftaler bliver indgået uden advokatbistand. Ægtepagten og dermed eventuelle betingelser vil kun få virkning for skiftesituationen, hvor skifteretten efter skit-

sen skal tage sig af delingen, i hvert fald hvis en af ægtefællerne fremsætter begæring herom. Bevisproblemerne med hensyn til, om en betingelse er opfyldt, vil formentlig ikke være store, idet den, der gør en betingelse gældende til sin fordel, må have bevisbyrden for, at betingelsen er opfyldt.

Mod en fri adgang til at indsætte betingelser kan anføres, at betingelser kan skabe usikkerhed hos en ægtefælle om den økonomiske situation. Som eksemplerne viser, vil man endvidere ved hjælp af betingelser åbne mulighed for, at ægtefællerne så at sige genindfører skyldprincippet på områder, hvor lovgivningen tilsigter at ophæve dette princip.

Udvalgets flertal finder herefter ikke, at der bør være adgang til at indsætte særlige betingelser i ægtepagter, og foreslår, at dette finder udtryk i lovteksten, ved at de tilladte betingelser og tidsbegrænsninger opregnes udtrykkeligt i lovskitsens § 17, stk. 2.

Et mindretal finder, at ægtefællerne også på dette område bør have aftalefrihed. Erfaringerne fra testamenter viser, at urimelige eller utilbørlige betingelser kun sjældent forekommer. Hvad særlig angår ægtefællernes adgang til eventuelt at indsætte et »skyldprincip« via en betingelse i en ægtepagt, bemærker disse medlemmer, at ægtefæller, der – efter behørig vejledning i forbindelse med ægtepagtens oprettelse – er enige om at indsætte en sådan betingelse, også bør have adgang hertil.

Fremtidige erhvervelser

Udvalget har overvejet berettigelsen af ægtepagter, der omfatter fremtidige erhvervelser. Drøftelserne har navnlig drejet sig om aftaler om, at hver ægtefælles fremtidige indtæg-

ter skal være den pågældendes særeje og i mindre grad om ægtepagter om fremtidige erhvervelser i form af arv og gave. Det er fremhævet, at ægtepagter, der generelt omfatter fremtidige erhvervelser, er langt mere betænkelige end ægtepagter om allerede erhvervede aktiver. Konsekvenserne er for mange ægtefæller ganske uoverskuelige, og det er ikke uden principielle betænkninger at tillade sådanne dispositioner med virkning for al fremtid. Ægtefællen giver jo afkald på ved skifte at få andel i en formue, hvis størrelse man ved ægtepagtens oprettelse kun sjældent kan have nogen bestemt mening om. Sådanne ægtepagter er imidlertid tilladt efter gældende regler, og den vejledning, udvalget foreslår i forbindelse med oprettelse af ægtepagt, skal også ydes ved disse ægtepagter. Udvalget finder på denne baggrund ikke, at der er tilstrækkeligt tungtvejende grunde til at forbyde dem, men forudsætter herved, at de skifteregler, udvalget foreslår, anvendes for at afbøde åbenbart urimelige følger af sådanne vedtagelser.

Opsigelse af særeje

Udvalget har også overvejet, om der bør indføres adgang til *ensidigt* at *ophæve* en særejeaftale med fremtidig virkning. Der kan f. eks. rejses spørgsmål, om det er rimeligt, at en særejeægtepagt, der er indgået under forudsætning af, at ægtefællerne har lige store indtægter, skal gælde også efter, at den ene har opgivet sit erhverv, uden at denne har mulighed for at få formueordningen ændret. Man er imidlertid meget tilbage herfor, også fordi en sådan ordning vil rejse en række problemer, f. eks. om registrering af de økonomiske forhold ved ophævelsen og om vejledning. Det ville formentlig også

være nødvendigt med en domstolsafgørelse, for at en sådan ophævelse kunne få virkning. Endvidere er der med de foreslåede fravigelsesregler, der også skal gælde aftalte særejeordninger, skabt en væsentlig beskyttelse. Modstykket til en ensidig ophævelsesadgang kunne i øvrigt hævdes at være at give en ægtefælle adgang til at påtvinge den anden en særejeordning. Dette ville være ensbetydende med en ensidig adgang til bosondring uden betingelser eller i det mindste opretholdelse af bosondringsinstituttet, som udvalget foreslår ophævet, se kapitel 8 nedenfor s. 43.

Særlige særejeregler

I betænkning om erstatning for tab ved personskade og tab af forsørger (nr. 679/1973) s. 46 foreslås en lovregel, hvorefter ydelser i henhold til loven om erstatning ved tab ved personskade og tab af forsørger skal være skadelidtes særeje. I arvelovens § 62, stk. 3, bestemmes, at båndlagt arv er særeje, medmindre andet er bestemt ved testamente. Udvalget har endnu ikke nærmere drøftet disse specialregler. Der henvises tillige til, at udvalget foreløbig har gentaget reglen om de såkaldte § 15, stk. 2, rettigheder, se skitsens § 16, stk. 2.

Tredjemands særeje

Efter *den gældende lovgivning* (retsvirkningslovens § 21, stk. 1, nr. 2) kan en tredjemand give en ægtefælle en gave med det vilkår, at den skal være særeje, ligesom en arvelader ved testamente kan træffe bestemmelse om, at arven skal være særeje. Det sidste gælder også, selv om arvelader er afskåret fra ved testamente at tillægge andre arven (tvangsarv).

Udvalget har foretaget en undersøgelse af et antal testamenter fra forskellige egne af landet med det formål at søge klarlagt, i hvilket omfang der træffes bestemmelse om særeje ved testamenter. Undersøgelsen omfattede i alt 1.783 testamenter oprettet i 1970, og der var særejeklausuler i godt 31 pct. af disse. Udbredelsen af sådanne klausuler var størst i København.

Undersøgelsen viser således, at det er et udbredt ønske, at tredjemand kan bestemme, at ejendele, han forærer væk eller testamenterer bort, skal være modtagerens særeje. Under hensyn hertil og til, at arveloven så sent som i 1963 har opretholdt adgangen til at træffe bestemmelse om båndlæggelse selv for så vidt angår tvangsarv, har udvalget fundet det rimeligt, at tredjemand kan træffe bestemmelse om delingsforholdet også for tvangsarv, se lovskitsens § 18, stk. 1.

Tredjemand bør på samme måde som ægtefællerne selv kunne bestemme særeje alene for separations- og skilsmissetilfælde (»skilsmissesæreje«), men tillige således, at bestemmelsen også gælder for dødsfaldssituationen (»fuldstændigt særeje«). Tredjemands bestemmelse om særeje er antagelig ofte truffet med henblik på en eventuel separation eller skilsmisse, men et hensyn f. eks. til børnebørnene kan føre til at udstrække beslutningen til at gælde også dødsfaldssituationen. Hvis tredjemand fremtidig kun bestemmer »særeje«, må der herefter tages stilling til, om der sigtes til »skilsmissesæreje« eller »fuldstændigt særeje«.

Ophævelse af tredjemands bestemmelse

Efter *den gældende retsvirkningslov* § 28, 2. pkt., kan ægtefæller kun ophæve et særeje,

for så vidt det ikke strider mod arveladers eller givers bestemmelse.

Udvalgets testamentsundersøgelse viser, at kun 36 af de 509 testamenter, der indeholdt særejebestemmelser, indeholdt en bestemmelse om adgangen til at ophæve særeje. Disse fandtes, bortset fra en, i københavnske testamenter, men var i øvrigt af vidt forskelligt indhold.

Udvalget mener, at der bør indføres en vis mulighed for at ændre tredjemands bestemmelse, også for så vidt angår arv, som arvelader ved testamente kunne have disponeret over på anden måde (friarv), jfr. skitsens § 18, stk. 2. En fravigelse må kræve begge ægtefællers medvirken i form af ægtepagt, ligesom en offentlig myndighed, formentlig overøvrigheden, må godkende aftalen. Som kriterium foreslås, at vægtige grunde, særlig hensynet til ægtefællerne, taler derfor.

Surrogater og indtægter

Den gældende lovgivning (retsvirkningslovens § 21, stk. 1, nr. 3, og § 21, stk. 2) fastslår, at hvad der træder i stedet for særeje, er særeje. Indtægt af særejet er derimod fælleseje, medmindre andet gyldigt er bestemt.

Den testamentsundersøgelse, udvalget har foretaget, viser, at to femtedele af de undersøgte testamenter med særejebestemmelser tillige indeholdt bestemmelse om, at indtægt af særeje skal være særeje. I det overvejende antal tilfælde var der samtidigt overflødig truffet bestemmelse om, at surrogater er særeje.

En tilsvarende undersøgelse er ikke foretaget for ægtepagters vedkommende. En ægtepagt om fuldstændigt særeje må imidlertid forstås således, at indtægterne også er særeje, selv om det ikke er sagt direkte i ægtepagten. Ægtepagter om fuldstændigt særeje udgjorde i foråret 1960 godt 50 pct. af samtlige særejeægtepagter. Det må endvidere antages, at bestemmelse om, at indtægt af særeje skal være særeje, er optaget i størstedelen af ægtepagterne om delvis særeje.

Efter opfattelsen blandt udvalgets flertal vil ægtefællerne i de allerfleste tilfælde, hvor der er særeje, ønske dette udstrakt også til indtægten af særejet. Det findes derfor mest naturligt, at dette fremtidig bliver lovens hovedregel, se lovskitsens § 17, stk. 3.

Et af udvalgets medlemmer ønsker at bevare den gældende regel og henviser til de betænkeligheder, der er fremført ovenfor s. 20 om fremtidige erhvervelser.

Oprettelse af ægtepagt

Det er den overvejende opfattelse i udvalget,

at ægtepagt skal oprettes eller vedkendes for overøvrigheden eller skifteretten,

at ægtefællerne i forbindelse med oprettelsen skal vejledes om deres retsstilling og virkningerne af ægtepagten, og

at ægtepagter skal registreres, men ikke tinglyses.

Efter *den gældende lovgivning* (retsvirkningslovens §§ 35–37) skal ægtepagt oprettes skriftligt og underskrives af parterne. Er en ægtefælle umyndig, skal ægtepagten tilige underskrives af værgeren.

Det er en betingelse for ægtepagtsens gyldighed – også mellem parterne – at aftalen *tinglyses*.

Ægtepagter, der oprettes under ægteskabet, og hvorved ejendele vederlagsfrit overdrages fra den ene ægtefælle til den anden, skal *godkendes* af overøvrigheden. Derimod kræves ikke godkendelse af ægtepagter, der oprettes før ægteskabets indgåelse, eller af ægtepagter, der udelukkende vedrører fremtidige erhvervelser. Ved godkendelsen påses, at hustruens interesser ikke tilsidesættes på urimelig måde.

Også efter udvalgets forslag bliver der brug for ægtepagter. Ægtepagt kræves ved de fleste gaver mellem ægtefæller, se kapi-

tel 7 nedenfor s. 40, og ved aftaler mellem ægtefæller om »skilsmissesæreje« og »fuldstændigt særeje«, se kapitel 2 ovenfor s. 17. Reglerne bør være ens, hvadenten ægtepagten oprettes før eller under ægteskabet.

Vejledning

Udvalget går foreløbig ind for, at den gældende godkendelses- og tinglysningsordning erstattes med en vejledning og registrering. Man finder, at den gældende godkendelsespraksis ensidigt har præg af en formynderskabsordning for hustruen. Det er endvidere lidet konsekvent, at ægtepagter indgået før ægteskabet og ægtepagter, som alene angår fremtidige erhvervelser, ikke har været omfattet af godkendelsesreglerne. Sådanne ægtepagter kan ofte have meget vidtgående konsekvenser, jfr. foran s. 20. På den anden side finder disse medlemmer det ligesom æg-

teskabsudvalget af 1957 rimeligt og hensigtsmæssigt, at begge ægtefæller ved ægtepagtens oprettelse bliver orienteret af en offentlig myndighed om deres retsstilling og om virkningerne af den aftale, de indgår. En sådan vejledning svarer til den orientering, ægtefæller får under en vilkårsforhandling forud for en bevilling om separation eller skilsmisse.

Det foreslås derfor, at ægtepagten skal oprettes skriftligt og underskrives eller vedkendes af parterne for overøvrigheden (amtet) eller skifteretten, se skitsens § 12.

Oprettelsen og dermed vejledningen skal således kunne finde sted både hos overøvrigheden og skifteretten. Vejledningen bliver en *gyldighedsbetingelse* både i forholdet mellem ægtefællerne indbyrdes og over for omverdenen, ligesom ægtepagten tidsmæssigt først får virkning fra dette tidspunkt.

Ordningen vil for tiden komme til at omfatte ca. 4.000 sager om året og vil antagelig medføre en vis forøgelse af myndighedernes arbejdsmængde, selv om den nuværende godkendelsesordning for ægtepagter oprettet under ægteskabet afskaffes. Det kan i denne forbindelse nævnes, at samtlige overøvrigheder i 1971 modtog 1.755 ansøgninger om godkendelse af ægtepagter.

Parterne skal inden underskriften eller vedkendelsen vejledes om deres retsstilling og virkningerne af ægtepagten. Det vil være naturligt at indlede en vejledning med en – ofte kortfattet – gennemgang af den lovbestemte ligedeling, de lovfæstede fravigelser fra denne regel og adgangen til at aftale fravigelse fra lovens regler.

Dernæst må der vejledes om virkningerne af den aftale, ægtefællerne påtænker at indgå, i det omfang det er muligt at overse situationen.

Endelig bør der redegøres for muligheden for senere at ændre ægtepagten og for reglerne herom.

De nærmere regler må fastsættes administrativt. Udvalget forudsætter, at vejledningen normalt skal ske ved samme myndighed for begge ægtefæller. Myndigheden bør dog kunne vejlede ægtefællerne hver for sig, hvis særlige omstændigheder, herunder navnlig afstanden mellem ægtefællernes bopæl eller opholdssted, taler derfor.

Vejledningsmyndigheden skal forsyne dokumentet med en kort attestations om, at der er vejledet om ægtepagtens retsvirkninger. Denne påtegning er dog ikke nogen gyldighedsbetingelse, når blot det kan bevises, at vejledning er sket.

Overøvrigheden eller skifteretten skal ikke kunne censurere ægtepagten og kan ikke afvise at medvirke ved oprettelsen, fordi man finder indholdet betænkeligt. Derimod må overøvrigheden og skifteretten have ret og pligt til under vejledningen at fremhæve betænkelighederne over for ægtefællerne. Man kan også henstille til en af ægtefællerne at søge advokatbistand og eventuelt at møde med advokat. Fastholder ægtefællen ønsket om at skrive under trods advarslerne og uden at følge opfordringen til at søge advokatbistand, skal overøvrigheden medvirke til oprettelsen.

Viser det sig under vejledningen om ægtepagten, at den er klart ugyldig, må myndigheden afvise at modtage underskriften på ægtepagten. En sådan afvisning kan ægtefællerne få prøvet af domstolene under en sag, de anlægger mod myndighederne. Det kan også tænkes, at skifteretten under skiftet må tage stilling til en indsigelse om, at der ved oprettelsen er udøvet tvang, svig eller lignende, jfr. aftalelovens §§ 32–34, eller fore-

ligger fornuftmangel hos en af ægtefællerne, jfr. myndighedslovens § 65.

Registrering

Udvalget foreslår, at der som i dag skal ske en registrering af ægtepagter, se skitsens § 12, stk. 4, på grundlag af en indberetning fra vejledningsmyndigheden. Det er tanken, at der ved centralregistret skal opbevares en genpart af ægtepagten.

Udvalget er mest stemt for at ophæve reglerne om tinglysning af ægtepagter, idet tinglysningen næppe opfylder noget behov, som ikke kan dækkes af et centralt register. Der er endvidere efter udvalgets opfattelse næppe grund til offentliggørelse i Statisti-

dende. Går ægtepagten ud på overdragelse af eller anden disposition over fast ejendom, må tinglysning naturligvis ske efter de almindelige regler. Tilsvarende gælder for skibe og luftfartøjer.

Registreringen tænkes ikke at skulle have nogen retsvirkning, men er i første række en oplysningskilde ved behandling af dødsboer og separations- og skilsmisseboer. Efter udvalgets opfattelse kan der være grund til nøje at overveje, om den gældende regel, hvorefter alle og enhver kan få oplysning om ægtepagter i centralregistret, bør opretholdes. En mulig løsning vil være, at alle kan få oplyst, om et bestemt ægtepar har oprettet ægtepagt, men at det overlades til ægtefællerne selv at give oplysning om indholdet.

Begrænsninger i en ægtefælles ret til at råde over sine ejendele

Det er den overvejende opfattelse i udvalget,

- at* hver ægtefælle under ægteskabet skal kunne bestemme over sine ejendele,
- at* den anden ægtefælle skal samtykke i salg af bolig og bohav, men ikke i salg af erhvervsvirksomhed,
- at* kravet om samtykke ved pantsætning bør ophæves,
- at* der skal kræves samtykke til opsigelse af lejlighed, og
- at* der bør være kontrol ved tinglysningen med, at samtykke foreligger til salg af boligen.

Særråden

Efter *den gældende lovgivnings* regler om *særråden*, jfr. retsvirkningslovens § 16, stk. 1, kan hver af ægtefællerne under ægteskabet bestemme over sine egne penge og ting – både over det, de hver for sig ejede, da de blev gift, og det de senere hver for sig har tjent, arvet eller fået som gave. De kan altså hver for sig købe, sælge, pantsætte og bruge det, der er deres eget.

Der foreslås ingen ændring heri, se skitsens § 1.

Samtykke til salg af bolig og bohav

Som en undtagelse fra dette princip om ægtefællernes selvstændige råden over egen formue bestemmer *den gældende lov*, at en ægtefælle ikke uden den anden ægtefælles samtykke kan sælge en fast ejendom, f. eks. familiens hus eller gård, hvis ejendommen ikke er særeje. Det gælder, hvis ejendommen tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til den. Samtykke

kræves også til udlejning eller bortforpagtning af en sådan ejendom, hvis dette vil medføre, at den ikke længere kan tjene til familiens bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomheden.

En ægtefælle kan heller ikke uden den anden ægtefælles samtykke sælge løsøre, der hører til indboet i det fælles hjem eller til den anden ægtefælles nødvendige arbejdsredskaber, hvis det er fælleseje, jfr. den gældende lov §§ 18 og 19.

Udvalget mener, at der også i en kommende ægteskabslovgivning bør gøres ganske enkelte begrænsninger i ægtefællers almindelige frie rådighed over deres ejendele. På den anden side finder man, at begrænsningerne uden skade kan indskrænkes i forhold til gældende ret. Det, der er trang til at beskytte gennem en samtykkeregulering, er familiens hjem, hvilket også stemmer med bl. a. de særregler, der gælder om boligen og bohavet ved skifte efter en separation eller skilsmisse eller den ene ægtefælles død, jfr. kapitel 10 nedenfor s. 54. Samtidig bør reglerne være uafhængige af, hvorledes der til sin tid skal deles på et skifte, altså om der er særeje i ægteskabet eller ej. Dette sidste svarer til, hvad flertallet i ægteskabsudvalget af 1957 foreslog. På et så vigtigt og praktisk område bør der gælde enkle og klare regler. Hensynet til den ægtefælle, der ejer en ejendom, taler efter udvalgets opfattelse ikke med nogen større vægt herimod. En ægtefælle vil kun i undtagelsestilfælde modsætte sig den andens fornuftige dispositioner, og nægter en ægtefælle uden rimelig grund at give samtykke, vil overøvrigheden kunne tillade salget.

Udvalget er naturligvis opmærksom på, at man herved og ved en række af udvalgets øvrige forslag i stigende omfang udvisker

forskellene mellem særeje og fælleseje. Dette kan imidlertid ikke tillægges afgørende betydning. Reglerne må indrettes efter de behov, der skal tilgodeses, og ikke efter forud opstillede begreber som fælleseje og særeje.

Fast ejendom

Udvalget foreslår, at der skal samtykke til afhændelse, bortforpagtning eller udleje af fast ejendom »i det omfang den er bestemt til familiens bolig«, se skitsens § 5, stk. 1, nr. 1. Bestemmelsen skal omfatte ikke alene salg, men også f. eks. afhændelse ved gave.

Ved formuleringen foreslås anvendt kriteriet »bestemt til familiens bolig«. Samtykkekravet skal ikke begrænses til enfamiliehuse. Der skal således som i dag kræves samtykke ved salg af en stor udlejningsejendom, hvis familien bor i en af lejlighederne, og samtykke må også kræves ved salg af en landbrugsejendom, hvis familien bor på ejendommen.

Reglen omfatter *ejerlejligheder*, idet hver ejerlejlighed anses som en selvstændig fast ejendom. Den vil også gælde for *sommerhuse*, der jævnligt bruges af ægtefællerne, f. eks. i ferier og week-ends.

Af anvendelsen af ordene »bestemt til« i stedet for den gældende lovs »tjener til« følger, at det ikke er nødvendigt, at ejendommen tjener til familiens bolig i selve afhændelsesøjeblikket. Bestemmelsen må anvendes, selv om ægtefællerne lever adskilt, hvis de tidligere har boet i boligen, og den må også gælde med hensyn til en ejendom, ægtefællerne endnu ikke har beboet, f. eks. et nyopført hus, når blot det har været meningen at anvende huset til familiens bolig.

Det har givet anledning til en vis tvivl, i hvilket omfang der efter den gældende lov kræves samtykke ved *afhændelse af en del*

af en fast ejendom. Derimod er den gældende regel om samtykke til udleje og bortforpagtning udtrykkelig begrænset til tilfælde, hvor udlejningen eller bortforpagtningen vil medføre, at ejendommen ikke længere kan tjene til fælles bolig.

Baggrunden for samtykkekravet er et ønske om at beskytte boligen, og det er udvalgets opfattelse, at beskyttelsen ikke skal udstrækkes videre end nødvendigt for at opnå dette formål. Så længe den bolig, der er bestemt til familien, ikke er i fare, bør samtykke derfor ikke kræves. Dette tilkendegives gennem udtrykket »i det omfang«. Som eksempler kan nævnes, at en ægtefælle skal kunne sælge en eller flere byggegrunde fra sin landbrugsejendom, eventuelt endog sælge al jorden fra gården, bortset fra stuehuset og haven, sælge hovedbygningen til et gods, hvis familien bor i forpagterboligen, eller sælge en ejerlejlighed i et ejendoms-kompleks, hvis ægtefællen blot fortsat ejer den del af ejendommen, hvor boligen med eventuel have og andre rimelige bekvemmeligheder ligger. Det vil derfor ikke være nødvendigt at udforme en særregel om udlejning eller bortforpagtning. Det må imidlertid erkendes, at en begrænsning af samtykkekravet på denne måde kan svække den kontrolordning, der foreslås indført, også fordi et strafansvar for urigtige oplysninger over for tinglysningsdommeren kun kan pålægges i klare tilfælde og kun, hvis der er det nødvendige fortsat.

Udvalgets flertal foreslår, at kravet om samtykke til salg af fast ejendom, der tjener til ægtefællernes eller den anden ægtefælles *erhvervsvirksomhed*, ophæves. Bevarelse af den gældende regel vil medføre vanskeligheder under en kontrolordning, som udvalget foreslår indført. Dels vil der blive tale om en

udvidelse af antallet af tilfælde, hvor tinglysningsdommeren skal foretage kontrol, dels vil det skabe vanskeligheder med udformningen og forståelsen af den erklæring, ægtefællerne skal underskrive med henblik på kontrollen.

I de tilfælde, hvor erhvervsvirksomheden drives alene af den ægtefælle, der ikke ejer ejendommen, f. eks. en advokat eller en tandlæge, der driver praksis i den anden ægtefælles ejendom, synes der ifølge flertallet ikke at være særlig trang til beskyttelse i ægteskabslovgivningen. Bor ægtefællerne i den pågældende ejendom, skal samtykke alligevel indhentes, og drives erhvervet i anden ejendom, har den erhvervsdrivende i mangel af en udtrykkelig regel al mulig anledning til at sikre sig på samme måde, som hvis erhvervsvirksomheden blev drevet i en fremmed ejendom. Ægtefællerne kan oprette kontrakt om erhvervslejemål, og hvis de køber ejendommen i fællesskab med henblik på erhvervet, kan begge ægtefæller stå som ejere (samejere). Hvis en ægtefælle driver erhvervsvirksomhed i den andens ejendom, uden at der foreligger en udtrykkelig lejeaftale, vil det være rimeligt at anse en lejeaftale for stiltiende indgået. Efter lejeloven gælder da, at er skriftlig lejeaftale ikke udfærdiget, anses lejemålet afsluttet på lovens vilkår og for en leje, som udlejeren kan godtgøre, at lejeren er indgået på.

Driver begge ægtefæller erhvervet, f. eks. en købmandsforretning eller et ismejeri, kan der bestå et egentligt sameje, hvor begge samejere har indflydelse på spørgsmål af betydning for erhvervet.

I de formentlig ret hyppige tilfælde, hvor den ene ægtefælle er eneindehaver af virksomheden, og den anden ægtefælle yder bistand uden at være medejer, vil en samtyk-

keregel medføre betydelige praktiske vanskeligheder. Det ville her være i høj grad rimeligt at give den medhjælpende ægtefælle medbestemmelsesret med hensyn til salg af ejendommen, når den pågældende arbejder i virksomheden i meget betydeligt omfang, måske i hele den daglige arbejdstid. En sådan ordning ville dog nok være mindre rimelig, hvis det drejer sig om en lejlighedsvis eller mindre betydelig medhjælp. Endelig kan ingen hindre ejerægtefællen i at opgive erhvervsvirksomheden.

Et mindretal i udvalget foreslår den gældende ordning bevaret, idet det ikke mener, at den sikring, udvalget anviser, er tilstrækkelig, også fordi ægtefæller ikke i praksis indgår de nødvendige aftaler. I de få tilfælde, hvor reglen kan anvendes, har den praktisk betydning.

Løsøre

Udvalget har overvejet at foreslå kravet om samtykke til salg af løsøre helt ophævet, men har fundet det rimeligt, at loven på samme måde som nu hindrer, at en ægtefælle uden den andens samtykke afhænder ejendele, der danner grundlaget for familiens liv i hjemmet. Udvalget finder, at der så vidt muligt bør anvendes samme udtryk i ægteskabs- og skiftelovgivningen. I overensstemmelse hermed foreslås, at samtykke skal kræves til salg af »*bohave*«, der er bestemt til det fælles hjem«, jfr. skitsens § 5, stk. 1, nr. 3. Der tænkes hermed på møbler, radio og fjernsyn, husgeråd og køkkenmaskiner som opvaskemaskine, vaskemaskine og køleskab samt sengetøj og linned. Udvalget mener som ægteskabsudvalget af 1957 ikke, det er nødvendigt udtrykkeligt at begrænse reglen til »sædvanligt« bohave. Samtykkebestem-

melsen vil imidlertid ikke være til hinder for, at en ægtefælle efter reglen om særråden frit kan råde over indbogenstande, der har karakter af samlinger, f. eks. en malerisamling eller antikvitetsamling.

Samtidig foreslår udvalget, at samtykkekravet udvides til at omfatte andet løsøre end bohave, nemlig til »*løsøre*«, der er bestemt til den anden ægtefælles eller børns *personlige brug*«, jfr. skitsens § 5, stk. 1, nr. 3. Herved vil også biler, cykler og andre transportmidler falde ind under bestemmelsen, hvis de bruges af den ægtefælle, der ikke ejer dem. Navnlig udviklingen med hensyn til privat transport gør det efter udvalgets opfattelse påkrævet at beskytte en ægtefælles og børns interesse i at kunne blive transporteret fra hjemmet til arbejdet, en hjemmearbejdende husmoders interesse i lettere at kunne gøre indkøb osv. Reglens betydning afsvækkes imidlertid i det omfang, transportmidlerne er købt på afbetaling, idet afbetalingssælgeren efter reglerne i afbetalingsloven kan tage ting tilbage, hvis afdragene ikke betales i rette tid, uden at den anden ægtefælle kan protestere herimod. Foruden transportmidler vil reglen omfatte f. eks. mandens familiesmykker, som han har overladt til hustruen.

De synspunkter, der er anført om fast ejendom, hvorefter udvalgets flertal ikke finder anledning til gennem samtykkereglerne at beskytte erhvervsvirksomhed, der drives af ægtefællerne eller den anden ægtefælle, og det forhold, at beskyttelsen er af meget ringe betydning, har ført flertallet til at foreslå, at der heller ikke skal kræves samtykke til salg af den anden ægtefælles nødvendige *arbejdsredskaber*. Der er dog blandt flertallet tvivl om vægten af disse grunde, når det drejer sig om løsørestande. Medtagelse af

arbejdsredskaberne under beskyttelsen vil også indebære, at man undgik afgrænsningsvanskeligheder over for genstande, der er bestemt til den anden ægtefælles personlige brug, jfr. ovenfor.

Det mindretal, der foreslår den gældende samtykkeregulering ved erhvervsvirksomheder bevaret, vil også bevare kravet om samtykke ved salg af erhvervsløsøre. Det henviser også til, at der findes tilfælde, hvor hjemmet opretholdes gennem et erhverv, den ene ægtefælle driver fra hjemmet med arbejdsredskaber, den anden ægtefælle har betalt.

Pantsætning

Efter den gældende lov (§ 18 og § 19) kræves samtykke til pantsætning af fast ejendom og løsøre i samme omfang, som samtykke kræves til salg.

Udvalgets flertal foreslår, at der fremtidig ikke skal kræves samtykke til pantsætning.

Pantsætning af *fast ejendom* angriber ikke direkte boligen på samme måde som salg. Det er et normalt og sædvanligt led i den almindelige bestyrelse af en ejendom, og det bør tages i betragtning, at ejendommen efter de gældende regler ikke er beskyttet mod kreditorforfølgning. Den nytte, samtykkekravet kan gøre, opvejer ikke det besvær, det medfører. Dette vil især gælde, såfremt der, som udvalget foreslår, med hensyn til salg skal foreses effektiv kontrol med, at samtykke foreligger. Beskyttelsen er heller ikke særlig effektiv. Virkningen af, at en ægtefælle nægter at samtykke, bliver ikke, at denne får en særlig sikkerhed for at kunne blive i ejendommen. Den anden ægtefælle kan i stedet åbne en kassekredit, optage lån mod kaution eller veksler osv. Virkningen af en omstødelse af en pantsætning på grund af mang-

lende samtykke bliver kun, at panteretten falder bort, medens den ægtefælle, der har foretaget pantsætningen, stadig hæfter personligt for lånet. En omgåelse af samtykke-reglen kan ske ved oprettelse af et frivilligt forlig med efterfølgende udlæg, hvilket kan give pengeudlåneren samme sikkerhed, men er dyrere for låntageren. Det må erkendes, at pantsætning af en ejendom efter samlivsophævelse kan medføre en forringet stilling for den anden ægtefælle på skiftet, men dette må søges imødegået gennem lovens øvrige regler om virkningen af misbrug. En del kunne måske tale for at kræve samtykke ved pantsætning, der må betegnes som usædvanlig, men en sondring mellem sædvanlige og usædvanlige lån er meget vanskelig at foretage.

Et medlem af udvalget finder, at der fortsat bør kræves samtykke til pantsætning. Dette medlem har bl. a. peget på faren for, at nægtelse af samtykke til salg vil blive omgået af den anden ægtefælle ved pantsætning med mulighed for tvangsrealisation på grund af misligholdelse. Belåning af ejendommen ud over dens værdi kan også tvinge til salg.

Også reglen om samtykke ved *løsøre* foreslås begrænset til salg. Det er udvalgets opfattelse, at man dårligt kan bevare kravet om samtykke ved pantsætning af løsøre, hvis der ikke kræves samtykke til pantsætning af fast ejendom. Der kan yderligere henvises til, at reglen i retsplejeloven § 509 om, at udlæg ikke kan gøres i aktiver, der er nødvendige til opretholdelse af et beskedent hjem og en beskedent levefod, yder tilstrækkelig beskyttelse, jfr. det forslag til ændring af retsplejeloven, der blev fremsat for folketingsåret 1972-73 om bl. a. udlæg. Denne regel kan også gøres gældende

over for den underpanthaver, der vil gøre udlæg i sit pant.

Opsigelse af lejlighed

I den gældende lejelov § 9 findes en regel, hvorefter en ægtefælle ikke uden den anden ægtefælles samtykke kan opsig en lejlighed, hvis den tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællerne eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet dertil.

For at få belyst betydningen af lejelovens regel i praksis har udvalget forespurgt advokatrådet samt lejer- og grundejerorganisationer om, hvorledes bestemmelsen administreres. Det fremgår af besvarelserne, at bestemmelsen fører en særdeles upåagtet tilværelse i hvert fald ved almindelige beboelseslejemål. Det er fast praksis, at udlejerne godtager en opsigelse underskrevet af en ægtefælle, hvis navn står på kontrakten. Bestemmelsen har kun været påberåbt i ganske enkelte tilfælde. Lejernes landsorganisation anser imidlertid bestemmelsen for nødvendig og rimelig, og ingen af de andre organisationer foreslår bestemmelsen ophævet.

Uanset den ringe anvendelse, reglen har haft i praksis, finder udvalget, at den har så stor betydning for beskyttelsen af boligen, også som supplement til reglen om samtykke ved salg af fast ejendom, at reglen bør bevares. Den er foreløbig overført fra lejeloven til skitsen som § 5, stk. 1, nr. 4. Bliver denne placering endelig, må en henvisning til ægteskabsloven i lejeloven overvejes.

Udvalget mener, at man på samme måde som ved salg af fast ejendom skal begrænse reglen til at gælde, i det omfang lejligheden er bestemt til *bolig*. Begrænsningen har særlig betydning ved fremleje af en del af lejligheden og vil som nu indebære, at fremleje

kan ske, hvis det lejede ikke tjener eller ikke er bestemt til fælles bolig.

Det er tvivlsomt, om der er anledning til at medtage den særlige bestemmelse i lejeloven om, at lejeren ikke over for udlejeren kan give afkald på ægtefællens beskyttelse efter samtykkereglen. Reglen må gælde uden positiv lovhjemmel.

Aktie- og andelslejligheder foreslås udtrykkeligt medtaget i skitsen som § 5, stk. 1, nr. 2.

Udvidelse af samtykkekravet

Udvalget har drøftet, om der på enkelte områder bør ske en udvidelse af samtykkereglerne eller reglerne om ægtefællers medvirken, men har ikke fundet grundlag herfor ud over det ovenfor anførte. I praksis kan f. eks. gældsstiftelse, eventuelt i form af kassekredit eller kaution, give anledning til problemer. Spørgsmålet om bl. a. kaution blev rejst af folketingsmedlem Jens Chr. Christensen i folketingets spørgetid den 1. december 1971, se folketingstidende 1971-72, sp. 1045-48. Udvalget anser det imidlertid ikke for muligt gennem lovregler direkte at forhindre, at en ægtefælle indlader sig på letsindige økonomiske forehavender til skade også for den anden ægtefælle og børnene. En udvidelse af samtykkekravet ville også stemme dårligt med udvalgets grundsyn, hvorefter ægteskabet kun bør begrænse ægtefællernes økonomiske selvstændighed, når afgørende hensyn tilsiger det.

Samlivsophævelse

Om den gældende lov er det i praksis fastslået, at en ejendom ikke mister sin karakter af familiens bolig, fordi den ægtefælle, der

ejer ejendommen, er flyttet. Ejendommen kan derfor ikke sælges uden samtykke fra den ægtefælle, der stadig bor der. Endvidere har højesteret fastslået, at det forhold, at en ægtefælle ophæver samlivet for at søge skilsmisse på grund af den anden ægtefælles ægteskabsbrud, ikke bevirker bortfald af ægtefællens beskyttelse. I en sådan situation skal den tilbageværende ægtefælle have samtykke fra den anden ægtefælle, selv om ejendommen ejes af den, der nu bor alene tilbage. Samme resultat er landsretten kommet til i et tilfælde, hvor samlivet mellem ægtefællerne var ophævet, og der var indledt separationsforhandlinger.

Endelig er det i en række nyere domme fastslået, at rådighedsindskrænkningen i visse tilfælde vedvarer efter separation eller skilsmisse og først ophører, når der på skiftet er taget stilling til, hvem der skal have den faste ejendom udlagt.

Efter udvalgets opfattelse er udstrækningen af beskyttelsen et centralt spørgsmål, der af hensyn til bestemmelsens forståelse bør reguleres i lovteksten, hvis det er muligt.

Ved fastlæggelsen af beskyttelsens tidsmæssige udstrækning er det nødvendigt at se på de grunde, der har ført til kravet om samtykke: Den første og væsentligste grund er hensynet til at bevare hjemmet, således at familien direkte sikres mulighed for at blive boende uanset ejerægtefællens vilkårlige dispositioner. Dette hensyn fører til, at samtykkekravet må gælde også efter samlivsophævelse, indtil separation eller skilsmisse har fundet sted.

Reglens baggrund må dernæst søges i nødvendigheden af at sikre den anden ægtefælles adgang til på skifte at få ejendommen udlagt. Denne begrundelse må naturligvis dække de ejendomme, der er omfattet af den

gældende udlægsregel, nemlig fast ejendom, der udelukkende eller hovedsagelig er bestemt til familiens bolig, og som ejes af en af ægtefællerne, idet udvalget ikke foreslår denne regel ændret, se lovskitsens § 21, stk. 3.

En tilsvarende sikring synes nødvendig til beskyttelse af ægtefællens »tvangslejeret« efter separation eller skilsmisse i henhold til § 55, stk. 2, i den gældende lov om ægteskabets indgåelse og opløsning. Efter denne regel kan retten, såfremt en lejlighed i en ejendom, der tilhører en af ægtefællerne, og som indeholder flere beboelseslejligheder, hidtil har tjent til familiens bolig, pålægge ægtefællen at udleje lejligheden til den anden ægtefælle og fastsætte vilkårene for lejemålet. Også denne regel foreslår udvalget opretholdt i lidt ændret skikkelse, jfr. lovskitsens § 24.

Endelig er en beskyttelse af en lejlighed i tredjemands ejendom hensigtsmæssig, hvis der efter en separations- eller skilsmisssedom sker særskilt anke af vilkåret om, hvem lejligheden skal tilkendes.

For så vidt angår løsøre findes i gældende ret en regel om fordelingen mellem ægtefællerne, der omfatter de samme genstande som samtykkereglen, jfr. lovskitsens § 21, stk. 3. Også denne udlægsret må beskyttes, indtil der på skiftet er taget stilling til spørgsmålet.

Beskyttelsen gennem samtykkekravet må derfor gælde også efter separation eller skilsmisse, indtil det er bestemt, hvem den faste ejendom, løsøret eller lejligheden skal tilfalde, se skitsens § 5, stk. 2.

Kontrol

Hvis den ene ægtefælle handler uden den anden ægtefælles samtykke, er der mulighed for at få handelen omstødt.

Efter *den gældende lov* føres der ikke i almindelighed kontrol fra det offentliges side med, om samtykke foreligger. Det ligger således fast, at tinglysningsdommeren ikke har pligt til at forlange dokumentation for en sælgers berettigelse til at sælge en fast ejendom uden samtykke fra sin ægtefælle.

Det er imidlertid fast antaget, at vielsesattesten kan tinglyses på den faste ejendom med henblik på samtykkereglen. Når vielsesattesten er lyst, kan skøde ikke tinglyses, uden at ægtefællens samtykke er dokumenteret over for tinglysningsdommeren.

Spørgsmålet om en kontrolordning blev rejst af folketingsmedlem Hanne Budtz i folketingets spørgetid den 20. marts 1968, se folketingstidende 1967-68, 2. samling, sp. 1352-56.

På grund af beskyttelsens betydning er der i udvalget enighed om at søge indført en kontrolordning ved salg af fast ejendom, knyttet til tinglysningen. Den er hjemlet i skitsens § 5, stk. 3 og 4. Kontrollen kan også omfatte de forpagtnings- og lejekontrakter, der bliver tinglyst, fordi de er stiftet på længere tidsvilkår end de sædvanlige. Et medlem af udvalget, der er tilhænger af at kræve samtykke ved pantsætning, mener, at kontrolordningen også bør omfatte pantsætning. Derimod vil det ikke uden store bekostninger være muligt at indføre en kontrolordning med samtykke ved afhændelse af løsøre og opsigelse eller fremleje af lejlighed, idet disse aftaler ikke som de øvrige i forvejen skal passere gennem tinglysningen.

Kontrollen foreslås gennemført ved, at der i skøder og i de forpagtningskontrakter og lejekontrakter, der skal tinglyses, skal optages en erklæring om, hvorvidt sælgeren (ejereren) er gift, om ejendommen er bestemt til familiens bolig, og om aftalen omfatter

boligen. Er dette tilfældet, skal ægtefællens samtykke foreligge skriftligt på dokumentet. Da beskyttelsen som nævnt skal gælde også efter separation eller skilsmisse, indtil bodeling er sket, er det muligt, at erklæringen skal affattes blot som en angivelse af, at ægteskabslovens regel er iagttaget.

Afgivelse af urigtig erklæring vil kunne straffes efter straffelovens § 163 om afgivelse af urigtig skriftlig erklæring til brug i retsforhold, der vedkommer det offentlige. Betingelserne for at straffe kan dog eventuelt svigte, f. eks. hvis der er tvivl om, hvorvidt ejendommen er bestemt til familiens bolig, eller om, hvorvidt en aftale om frasalg af en del af en fast ejendom omfattes af bestemmelsen.

Ordningen kan siges at have den svaghed, at prøvelsen først finder sted på et sent tidspunkt, efter at skødet er udfærdiget og underskrevet. Andre kontrolordninger synes imidlertid ikke praktisk gennemførlige. Endvidere må det vel antages, at en obligatorisk erklæring i skødet vil finde vej ind i slutsedlen, således at en urigtig oplysning her vil medføre ansvar for sælgerægtefællen. Samtidig vil erklæringsreglen føre til, at advokater og ejendomsmæglere uden videre vil være opmærksomme på samtykkekravet.

Indførelse af en generel kontrolordning vil efter udvalgets opfattelse medføre, at anmodninger om tinglysning af vielsesattester på ejendomme fremtidig må afvises.

Omstødelse

Udvalget foreslår, ligesom ægteskabsudvalget af 1957, 3 måneders fristen for sagsanlæg til omstødelse af et salg uden det nødvendige samtykke forlænget til 6 måneder, jfr. skitsens § 7.

Udvalget har overvejet, om afbrydelse af fristen bør kunne ske, uden at det er nødvendigt at anlægge retssag. En ordning, hvorefter afbrydelse skete ved indsigelse i form af et anbefalet brev, forkyndelse eller lignende, ville give ægtefællerne og deres advokater tid til forligsforhandlinger uden at være presset til sagsanlæg. Da spørgsmålet ikke vides at have givet anledning til praktiske vanskeligheder, har udvalget afstået fra at foreslå en sådan ændring.

Tilsidesættelse af nægtelse

Efter *den gældende lov* (§ 20) kan amtmanden, i København overpræsidenten, efter anmodning fra ejerægtefællen tillade salget, selv om den anden ægtefælle nægter at samtykke, hvis der ikke findes at være skellig grund til nægtelsen.

En undersøgelse, udvalget har foretaget, viser, at bestemmelsen kun anvendes i yderst

ringe omfang. I 1971 behandlede samtlige amter således kun to ansøgninger om tilsidesættelse af samtykkenægtelse ved fast ejendom og ingen ved løsøre. Den ene af ansøgningerne blev imødekommet. Udvalget finder imidlertid, at den gældende regel ikke helt kan undværes som en sikkerhedsventil, f. eks. i chikanetilfælde.

Reglen foreslås derfor opretholdt, jfr. skitsens § 6, og som foreslået af ægteskabsudvalget af 1957 udvidet, således at ikke blot ejcrægtefællen, men også medkontrahenten kan gå til amtet.

På grund af reglens sammenhæng med skiftereglerne (se ovenfor s. 32 om retsstillingen efter samlivsophævelse) bør overøvrigheden, når ægtefællerne er separeret eller skilt, inden afgørelsen træffes, indhente en udtalelse fra skifteretten.

Videregående overvejelser om kompetencen må afvente de mere generelle overvejelser om fremgangsmåden ved behandling af familieretlige sager.

Omstødelse af gaver

Udvalget foreslår,

at en ægtefælle skal kunne forlange en gave, den anden ægtefælle har givet til andre, omstødt, hvis den står i misforhold til ægtefællernes økonomiske forhold og ikke er rimeligt begrundet, og gavemodtageren var i ond tro.

I *den gældende lov* findes ingen regel om omstødelse af gaver, som en ægtefælle har givet til andre end den anden ægtefælle, selv om de står i misforhold til formueforholdene, og det er tvivlsomt, hvorledes retsstillingen er. Teorien har imidlertid antaget, at en ægtefælle ud fra almindelige formueretlige synspunkter måtte have en vis omstødelsesadgang. En regel herom foresloges af ægteskabsudvalget af 1957.

I arvelovens kapitel 3 om uskiftet bo (§ 22) findes en regel, hvorefter en arving kan kræve en gave, som den ægtefælle, der sidder i uskiftet bo har givet af boet, omstødt ved dom. Det er en betingelse herfor, at gaven stod i misforhold til boets formue, og at gavemodtageren vidste eller burde vide, at giveren hensad i uskiftet bo, og at gaven stod i misforhold til boets formue.

Udvalget finder det rimeligt at optage en tilsvarende regel i ægteskabsloven med henblik på omstødelse af illoyale eller ligefrem

svigagtige gaver, selv om nogle af medlemmerne er i tvivl, om der er behov for reglen, og om den vil være til nogen nytte. Det kan hævdes, at der er tilstrækkelig beskyttelse gennem den adgang, udvalget foreslår indført til at fravige de lovhjemlede eller aftalte delingsregler på skifte. Det er der imidlertid ikke, hvis ægtefællen har foræret hele sin formue eller det meste af den bort. Noget sådant kan navnlig tænkes, hvis samlivet er ophævet eller kan forudses at ville blive ophævet, og separation eller skilsmisse er i sigte. Udvalget mener, at en gave, som en ægtefælle giver f. eks. kæreste, sine børn eller andre nære pårørende eller bekendte måske bevidst med det formål at unddrage den anden ægtefælle beløbet på skifte under sådanne omstændigheder, bør kunne omstødes, hvis modtageren indså eller havde grund til at nære mistanke om, at formålet var at gøre den anden ægtefælles krav illusorisk.

Udvalget foreslår derfor en regel svarende til arvelovens indsat i ægteskabslovgivningen. Den findes i skitsen som § 8. Det er efter bestemmelsen en betingelse, at gaven er til skade for den anden ægtefælle. Denne skal folgelig bevise, at der er påført et tab. Bortset fra situationer, hvor ægteskabet er under opøsning, kan et sådant bevis være vanskeligt at føre, medmindre gaven drejer sig om meget store beløb. Dette stemmer med, at der efter udvalgets opfattelse ikke bør skabes regler, som tilskynder til at kræve omstødelse, medmindre der er tale om forhold af en vis betydelig vægt.

Efter arvelovens regel kan omstødelse kun ske, hvis der samtidig kræves skifte. En sådan ordning er imidlertid ikke gennemfør-

lig i ægteskabsloven, hvis der, som udvalget foreslår, ikke længere bliver adgang til at kræve skifte uden for separations- og skilsmissetilfældene, idet bosøndringsinstituttet foreslås ophævet. Det er formentlig urealistisk at gå ud fra, at en ægtefælle i en sådan situation altid vil kræve separation eller skilsmisse for at gøre brug af sin omstødelsesadgang. Det synes derfor nødvendigt uanset formuleringen af arveloven og de hensyn, der ligger bag kravet, at opgive betingelsen om, at omstødelse kun kan ske, hvis der samtidig kræves skifte. Af hensyn til gavens modtager anser man det nemlig for nødvendigt at opretholde en fem års frist fra gavens fuldbyrdelse for sagsanlæg.

Adgang til at forpligte den anden ægtefælle

Det er udvalgets opfattelse,

- at* man bør opretholde som hovedprincip, at hver ægtefælle kun hæfter for sin egen gæld,
- at* hver ægtefælle på begges ansvar skal kunne indgå aftaler, som sædvanligt indgås som led i den daglige husførelse samt til opfyldelse af børnenes fornødenheder og ægtefællernes særlige behov, og
- at* der ikke skal gælde særlige forældelsesregler for dette gældsansvar.

Særhæften

Efter *den gældende lovgivnings* regler om *særhæften*, jfr. retsvirkningslovens § 25, må hver ægtefælle alene betale den gæld, som han eller hun har stiftet. Hvis manden har købt på kredit, kan sælgeren ikke forlange, at hustruen skal betale regningen. Der kan heller ikke gøres udlæg med fogedens bistand i hustruens ejendele, hvis hendes ejerforhold kan bevises gennem kvitteringer samt gennem oplysninger om hendes indtægter. Tilsvarende regler gælder om hustruens gæld.

Der foreslås ingen ændringer heri, se skitsens § 2.

Aftaler på begges ansvar

Efter *den gældende retsvirkningslov* § 11 gælder en undtagelse fra dette princip om »særhæften«. En ægtefælle kan på begge ægtefællers ansvar foretage indkøb af almindelige dagligdags ting til husholdningen og børnene. Endvidere gælder den særlige regel, at manden også hæfter for hustruens rimelige indkøb af tøj til sig selv og f. eks. også for udgifter til hendes frisør og tandlæge.

Udvalget mener, at det af praktiske grunde er nødvendigt at bevare den gældende regel, der er optaget i skitsen som § 9. Den giver en hjemmearbejdende ægtefælle

mulighed for at foretage de daglige indkøb til husholdningen og de indkøb, der er nødvendige af hensyn til børnene, på kredit.

Det har været overvejet helt at udelade reglen om hustruens indkøb til sig selv, men udvalget har fundet dette vanskeligt, da mange gifte kvinder ikke har indtægter ved arbejde uden for hjemmet. Man foreslår derfor, at reglen bevares, men således at den – også ud fra lighedssynspunkter – tillige skal gælde rimelige indkøb til manden. Det svarer til indstillingen fra flertallet i ægteskabsudvalget af 1957. Reglen foreslås i modsætning til tidligere udformet således, at den gælder, uanset hvem der har indgået aftalen. Ansvar skal således også omfatte f. eks. hustruens køb af skjorter til manden.

Kriterierne i den gældende lov foreslås bevaret stort set uændret, idet udvalget dog foreslår udtrykket »den daglige husholdnings ... fornødenheder« ændret til: »som led i den daglige husførelse«. Det er hensigten hermed at tilkendegive, at også almindelig vedligeholdelse af fast ejendom og indbo falder ind under reglen. Engangsanskaffelser må som efter gældende ret holdes uden for bestemmelsen, idet den kun omfatter dispositioner, der træffes nogenlunde jævnlige.

Det har været drøftet, om f. eks. *telefonregninger* og *benzinkonti* er omfattet af paragraffen, og der er enighed om, at dette bør være tilfældet, i det omfang udgifterne vedrører private forhold, husførelsen og ægtefællernes særlige behov. Erhvervsudgifter falder udenfor.

I forbindelse med spørgsmålet om bestemmelsens omfang har udvalget også drøftet spørgsmålet om *husleje*. Hvis man ønsker, at lejen skal være omfattet af ansvaret, må det, som retsstillingen er i dag, efter udvalgets opfattelse være nødvendigt udtrykkeligt at

fremhæve dette i bestemmelsen. Udvalget finder imidlertid ikke grundlag herfor. Huslejen er ikke sjældent en stor post på det månedlige budget. Dersom udlejeren ønsker, at begge ægtefæller skal være ansvarlige, vil han som regel kunne forlange, at lejekontrakten indgås med ægtefællerne i forening. Udvalget mener også, at udgiften til varme og varmt vand som led i lejemålet falder uden for den fælles hæftelse.

Som det fremgår af indledningen til den gældende bestemmelse, gælder den kun »under samlivet«, derimod ikke hvis ægtefællerne ophæver samlivet. Ud fra almindelige retsgrundsætninger antages stillingen ifølge teorien at være, at legitimationen for en ægtefælle i forhold til handlende, som man plejer at handle med, først hører op, når den handlende er blevet gjort bekendt med, at samlivet er ophævet, eller at ægtefællerne er blevet separeret eller skilt, eller burde være blevet klar herover.

Udvalget kan tilslutte sig disse synspunkter, men finder ikke at burde foreslå en udtrykkelig regel herom.

Det forekommer i praksis, at handlende ikke vil godtage en meddelelse om, at ægtefæller, der er kontokunder, har ophævet samlivet, idet de gør gældende, at kontokortet skal afleveres, inden den særlige hæftelse i henhold til ægteskabsloven ophører. Dette synspunkt kan udvalget ikke tiltræde. Risikoen for et muligt misbrug af et kontokort må her påhvile forretningen, der eventuelt ved en umiddelbar fogedforretning vil kunne få kortet udleveret fra ægtefællen.

Fratagelse

I den gældende lovgivning (§ 12) findes en regel om, at overøvrigheden i tilfælde af

misbrug af retten til at købe på begges ansvar efter den ene ægtefælles anmodning kan fratage den anden retten.

Bestemmelsen anvendes praktisk talt aldrig i praksis. De statistiske oplysninger, udvalget har indhentet om overøvrighedernes sagsantal i 1971, viser således, at ingen overøvrighed i dette år modtog anmodninger om fratagelse af retten. På denne baggrund foreslås reglen ophævet.

Forældelse

Efter *den gældende lovgivning* (§ 26) forældes krav på hustruen efter reglen om køb

på begges ansvar i løbet af 1 år, når tillige manden hæfter for gælden. Dette gælder dog ikke, hvis hustruen har påtaget sig et videregående ansvar.

Udvalget finder det mindre rimeligt at opretholde en særlig forældelsesregel for hustruen og finder det vanskeligt at fastsætte en særlig kort forældelsesfrist, der skal gælde for begge ægtefæller. Det er i øvrigt ganske sædvanligt, at den korte forældelsesfrist fraviges i forbindelse med oprettelse af faste konti f. eks. i stormagasinerne. Det foreslås derfor at ophæve den særlige forældelsesregel. Herefter vil gælden som oftest være omfattet af reglen om 5-årig forældelse.

Ægtefællers indbyrdes forhold

Udvalget mener,

- at* gaver mellem ægtefæller som hidtil i almindelighed skal gives ved ægtepagt for at være gyldige, og
- at* det muligt bør fastslås som almindeligt princip, at ægtefællerne skal give hinanden de oplysninger, som er nødvendige for at bedømme deres økonomiske forhold.

Gaver

Af hensyn navnlig til ægtefællernes kreditorer findes i *den gældende retsvirkningslov* § 30 en særregel om gaver. Gaver mellem ægtefæller må for at være gyldige ske ved ægtepagt. Dette gælder dog ikke sædvanlige gaver, hvis værdi ikke står i misforhold til giverens kår. Det gælder heller ikke gaver, som består i livsforsikring, overlevelsesrente eller lignende forsørgelse, som sikres den anden ægtefælle. Samtidig bestemmes, at det ikke gennem ægtepagt eller på anden måde gyldigt kan vedtages, at det, som den ene ægtefælle fremtidig erhverver, uden vederlag skal tilfalde den anden.

Udvalget kan tiltræde, at en særregel om, at gaver mellem ægtefæller kræver ægtepagt, må opretholdes. Det har herved været afgørende for udvalget, at det vil være muligt at beskytte den svagere af ægtefællerne mod at

indgå uhensigtsmæssige aftaler gennem den vejledning, der foreslås indført i forbindelse med oprettelse af ægtepagt.

Udvalget foreslår de gældende regler om gaveægtepagter opretholdt med mindre ændringer, se skitsens § 11. Ægteskabsudvalget af 1957 foreslog, at livrente ikke skulle kræve ægtepagt, og at der ikke burde være forbud mod at indgå aftale om, at det, som den ene fremtidigt anskaffer, skal tilfalde den anden uden vederlag, hvis det drejer sig om sædvanligt bohave til det fælles hjem. Udvalget har fulgt det tidligere udvalgs forslag. Eventuelle uheldige konsekvenser efter skilsmisse eller separation af en aftale efter bestemmelsen kan modvirkes ved, at der under skiftet gøres brug af den fravigelsesregel fra delingsreglerne, udvalget foreslår. Fra flere sider i udvalget er der dog udtrykt

betænkelighed ved reglen om overførelse af sædvanligt bohave, der anskaffes i fremtiden.

Udvalget har overvejet reglen i den gældende lovgivning om gaver mellem »forlovede«, også i lys af at det særlige kapitel om forlovelse under folketingsbehandlingen udgik af loven af 1969 om ægteskabsindgåelse og opløsning. Sådanne gaver er ikke hyppige i praksis, men de rammes af samme betæneligheder som gaver mellem ægtefæller, hvorfor reglen foreslås opretholdt.

Godtgørelse for bistand i erhverv

I den gældende lovgivning findes ikke særlige regler om løn eller godtgørelse til en ægtefælle, der yder den anden ægtefælle bistand i dennes erhvervsvirksomhed, uden at der er indgået aftale om vederlaget. En godtgørelsesregel findes i norsk og svensk ret. Den fandtes også i betænkningen fra 1918 om ægteskabets retsvirkninger og genfindes i regeringsforslaget indtil året 1923–24, da bestemmelsen udgik under behandlingen i landstinget, se rigsdagstidende 1923–24, tilæg B, sp. 1399.

De statistiske oplysninger om gifte kvinders erhvervsvirksomhed viser, at op mod 10 pct. af samtlige gifte kvinder hjælper deres mand i hans erhvervsvirksomhed. Dette gælder således mange kvinder, hvis mand driver et landbrug, og mange handlende.

Det har i udvalget været overvejet, hvorvidt det vil være rimeligt i loven at fastslå, at ægtefællen har krav på en ydelse for sin bistand, hvis det efter arbejdets art og forholdene i øvrigt må anses for rimeligt. En bestemmelse herom kunne affattes således:

»§ 00. En ægtefælle, der har ydet den anden ægtefælle bistand i dennes erhvervsvirksomhed, uden at der er aftalt vederlag herfor, har krav på godtgørelse for sit arbejde, hvis det efter arbejdets art og forholdene i øvrigt må anses for rimeligt.«

Udvalget har hermed ønsket at lægge op til diskussion om spørgsmålet.

Skal en regel af denne art indføres, må det overvejes, om den skal suppleres med en forældelsesregel, f. eks. således at kravet skal gøres gældende inden udløbet af det følgende kalenderår, eller at kravet forældes i løbet af 5 år. Det tilføjes, at udvalget ikke har overvejet de skattemæssige konsekvenser af reglen.

Oplysning om økonomiske forhold

Efter den gældende lov (retsvirkningslovens § 10) er ægtefællerne pligtige at give hinanden de oplysninger om deres økonomiske forhold, som kræves til bedømmelse af deres underholdspligt.

Ifølge skattelovgivningen kan en ægtefælle kræve at se den andens selvangivelse, inden den indsendes, ligesom ægtefællen ved henvendelse til skattevæsenet kan få oplyst indholdet af den og skatteansættelsen.

Udvalget foreslår den gældende oplysningspligt bevaret og i princippet udvidet til at gælde alle økonomiske oplysninger, jfr. skitsens § 4. Samtidig foreslår udvalget reglen om oplysninger om skatteforholdene overført til ægteskabslovgivningen. Reglen herom bør gå ud på, at en ægtefælle har ret til at blive gjort bekendt med den anden ægtefælles selvangivelse eller forskudsskema inden indsendelsen. Samtidig skal ægtefællerne have adgang til hos skattemyndighe-

derne at få oplysning om den anden ægtefælles selvangivelse og grundlaget for skatteansættelsen. Adgangen til at gå til skattemyndighederne bør efter udvalgets opfattelse

gælde for alle år, i hvilke ægtefællerne har været gift. Det er en selvfølge, at man i forbindelse med en bodeling kan få de nødvendige oplysninger.

Bosondring (bodeling under ægteskabet)

Udvalget foreslår,
at adgangen til bosondring ophæves.

Efter den gældende retsvirkningslov kapitel V (§§ 38–43) kan en ægtefælle under ægteskabet i visse tilfælde kræve bosondring og dermed fremtvinge en deling af fællesboet. Bosondring kan kræves, hvis den anden ægtefælle ved misbrug af sin rådighed eller ved anden uforsvarlig adfærd i væsentlig grad har formindsket sin del af fællesboet eller fremkaldt fare herfor. Bosondring kan også kræves, hvis den anden ægtefælle ulovligt har ophævet samlivet. Desuden ved en ægtefælles konkurs og i tilfælde, hvor en ægtefælle uden den andens viden ved ægteskabets indgåelse havde et arveberettiget barn uden for ægteskab eller senere får et sådant barn. Begæring om bosondring indleveres til skifteretten. Gennemføres bosondringen, bliver det, ægtefællerne får på skiftet eller senere erhverver, særeje.

Udvalget har gennem skifteretterne undersøgt, i hvilket omfang bosondringsinstituttet er anvendt i 1971. I hele landet blev der

indgivet 88 bosondringsbegæringer. Heraf blev 53 tilbagekaldt og 7 sager forligt, mens der blev afsagt 28 bosondringsdekreter. På grundlag af bosondringsdekreterne blev der i 13 tilfælde indgivet skiftebegæringer, hvilket medførte 4 skifter gennemført ved skifterettens foranstaltning. I bosondringsbegæringerne henvistes i 60 tilfælde til vanrøgt eller misbrug. Af disse 60 sager førte 14 til dekreter. I andre 26 tilfælde henvistes til reglen om samlivsophævelse, og af disse førte 14 til dekreter.

Bl. a. på baggrund af den ringe anvendelse foreslår udvalget reglerne om bosondring afskaffet. Dette betyder, at det ikke bliver muligt for en ægtefælle under ægteskabet at kræve skifte af ægtefællernes ejendele. Man har også taget i betragtning, at bosondring eller trusler herom kan give anledning til misbrug. Forudsætningen for ophævelsen er, at der som foreslået af udvalget skabes adgang for en ægtefælle til ensidigt

at kræve separation og formentlig også, at der skabes mulighed for forlodsafgørelse af, hvorvidt der skal meddeles separation eller skilsmisse, således at spørgsmål om vilkårene evt. udskydes til senere afgørelse. Det er udvalgets opfattelse, at bosondring i dag

kun sjældent bruges uden for tilfælde, hvor en ægtefælle fremtidigt kan og vil gennemføre en separation med påfølgende skifte. Det tilføjes, at spørgsmålet har sammenhæng med spørgsmålet om skæringstidspunktet ved bodelingen.

Skifte mellem ægtefæller

Hvilken myndighed

Ved separation og skilsmisse samt ved en ægtefælles død skal der foretages en opgørelse mellem ægtefællerne henholdsvis mellem den efterlevende ægtefælle og den afdødes arvinger.

Efter *den gældende lovgivning* foretager skifteretten deling af fællesjet og afdødes særeje i tilfælde af en ægtefælles død, medmindre der er enighed om privat skifte. Der henvises til skiftelovens kapitel 5. Endvidere foretager skifteretten efter anmodning fra en ægtefælle skifte af *fællesboet* efter *skilsmisse* eller *separation*, jfr. skiftelovens § 64. Endelig antages det, at skifteretten må foretage deling af et *særeje* efter en separation eller skilsmisse, hvis delingen omfatter en flerhed af genstande, smh. skiftelovens § 82. Derimod kan deling vedrørende en enkelt eller enkelte særejegenstande kun foretages af de almindelige domstole.

Udvalget er af den opfattelse, at samtlige delingsproblemer i forbindelse med et ægteskabs ophør eller en separation egner sig bedre til behandling i skifteretten end til løsning under en egentlig retssag. I alle delingssituationer kan der opstå spørgsmål om fravigelse fra de legale eller aftalte delingsregler

og om udlæg efter vurdering. Efter udvalgets forslag vil en ægtefælle, specielt ved separation og skilsmisse, i højere grad end efter gældende lov få ret til at kræve sig tillagt genstande, som er den anden ægtefælles særeje. Også af den grund er det mest rationelt, at samme myndighed kommer til at tage stilling til alle sager af denne karakter.

Udvalget foreslår derfor i skitsens § 14, at skifteretten altid skal foretage skifte mellem ægtefæller. Dette gælder også i tilfælde, hvor ægtefællerne har særeje. Ved skilsmisse og separation skal skifteretten dog som efter gældende ret kun træde i funktion, hvis en af ægtefællerne anmoder herom. Også tvister om enkeltspørgsmål skal henhøre under skifteretten.

Fravigelse af delingsnormerne

Reglerne om skifte mellem ægtefæller efter separation eller skilsmisse findes i kapitel 6 i lov nr. 155 af 30. november 1874 om skifte af dødsbo og fællesbo m. v. med senere ændringer. Om skifte efter en ægtefælles død findes regler i kapitel 5.

Ved de ændringer i skifteloven, der efter forslag fra ægteskabsudvalget af 1957 fandt

sted i 1963, blev der på en række områder åbnet mulighed for i højere grad end hidtil at tage konkrete og individuelle hensyn ved

delingen mellem ægtefællerne. Udvalget foreslår disse regler opretholdt og på en række områder udbygget.

Det er den overvejende opfattelse i udvalget,

- at* en ægtefælle skal have ret til før delingen forlods at udtage genstande, som udelukkende er bestemt til dennes personlige brug, selv om der er tale om den anden ægtefælles særeje,
- at* den ægtefælle, der har forældremyndigheden over børnene, skal have ret til forlods at udtage genstande, der tjener til børnenes brug,
- at* en efterlevende ægtefælle i hvert fald skal have ret til af boet at udtage så meget, at værdien udgør indtil 20.000 kr., men at der eventuelt bør ske en væsentlig forhøjelse af dette beløb, og
- at* skifteretten, hvis særlige kriterier i loven er opfyldt i den konkrete sag, skal have mulighed for at fravige delingsnormerne, hvad enten disse beror direkte på lovens regler eller på en ægtepagt.

Genstande til personligt brug

Ifølge *den gældende lovgivning* (skiftelovens § 62 a og § 68 a) har en ægtefælle ret til forlods at udtage genstande, som udelukkende tjener til hans personlige brug, for så vidt deres værdi ikke står i misforhold til ægtefællernes formueforhold. Det gælder, uanset om skiftet skyldes den anden ægtefælles død eller skilsmisse eller separation. Ved dødsfald kan også genstande fra afdødes eventuelle særeje udtages, medens dette ikke er tilfældet ved separation eller skilsmisse.

Bestemmelsen omfatter personlige brugs-genstande, navnlig klæder, smykker, ur, skrivesager etc., efter omstændighederne også hobbyudstyr, såsom kikkert, fotografiapparat o. lign., men ikke egentlige arbejdsredskaber.

Genstande, der er erhvervet til børnenes brug, kan udtages forlods af den ægtefælle, der har forældremyndigheden over børnene.

Reglen om børnene omfatter ikke alene rent personlige ting som sengetøj, sko, klæder, men også f. eks. møbler, cykler og sportsudstyr. Udtagelsesretten tilkommer ikke børnene selv, men den ægtefælle, der får forældremyndigheden over børnene. Reglen finder ikke anvendelse, hvis ingen af forældrene – være sig fordi børnene er fyldt 18 år eller af andre grunde – har forældremyndigheden.

Reglerne har selvsagt ingen betydning for genstande, der ejes af børnene, f. eks. arv eller gaver til børnene.

Forlodsudtagelsen indebærer, at genstandene udtages af boet, inden selve delingen foretages.

Udvalget anser det for en selvfølge, at disse regler opretholdes. De genfindes i skit-

sens § 15. Bestemmelsen om udtagelse af genstande til personlig brug skal som i dag gælde både ved separation, skilsmisse og ved død. Det foreslås imidlertid, at den ved separation og skilsmisse også skal gælde genstande, der er den anden ægtefælles særeje. Udvalget har fundet, at der er behov for denne udvidelse, og henviser til, at reglen i dag ved dødsboskifte også gælder afdødes særeje.

Udvalget har fundet det rimeligt, at den begrænsning, der findes i den gældende regel om, at værdien ikke må stå i misforhold til ægtefællernes formueforhold, også skal gælde ved genstande, der tjener til børnenes brug.

Med den udvidelse, der foreslås, kan der opstå tilfælde, hvor ægtefællens rettigheder efter bestemmelsen kommer i afgørende strid med den anden ægtefælles interesser i den pågældende genstand. Der tænkes herved på genstande, der har en særlig erindringsværdi, f. eks. slægts- eller familiesmykker, som hustruen har brugt under ægteskabet, men som måske i århundreder har tilhørt mandens slægt. Der foreslås derfor i skitsens § 15, stk. 3, en særlig undtagelse for genstande, der har en særlig erindringsværdi for den anden ægtefælle eller dennes arvinger.

20.000 kr.'s reglen

Ifølge *den gældende skiftelov* § 62 b, stk. 2, har den efterlevende ægtefælle på et dødsboskifte altid ret til af boet at udtage så meget, at værdien sammenlagt med ægtefællens boslod og arvelod og eventuelle særeje udgør indtil 20.000 kr. Herved gives der den længstlevende et minimum af værdier, og det undgås ved skifte af småboer at pålægge denne at udrede noget til arvingerne.

Udvalget mener, at reglen bør bevares. Den er i skitsen anbragt efter § 20 i slutningen af delingsreglerne, fordi der ikke er taget stilling til, om reglen skal placeres i en ny ægteskabslov, i skifteloven eller i arveloven.

Man kunne overveje en væsentlig forhøjelse af beløbet, f. eks. således at den efterlevende ægtefælle praktisk talt altid havde mulighed for at udtage nettoværdien af et parcelhus, dvs. formentlig op mod 100.000 kr. Det kunne tillige overvejes i lovreglen at indføje en bemyndigelse for justitsministeren til at fastsætte regler om ændring af beløbet i overensstemmelse med prisudviklingen. I betænkning om ændring af skiftelovgivningen (nr. 684/1973), s. 53, fandt udvalgsflertallet ikke at burde fremsætte forslag om forhøjelse af beløbsgrænsen.

Andre fravigelsesregler

Udover de regler, som er nævnt ovenfor, findes spredt i lovgivningen en del bestemmelser, der giver mulighed for at fravige de almindelige delingsnormer. Om indholdet af disse regler og om praksis henvises til bemærkningerne nedenfor. Udvalget er enig i den kritik, der har været rettet mod disse bestemmelser på grund af det udviklede samspil mellem reglerne. Man foreslår derfor, at der søges udformet nogle få regler, der skal dække samtlige situationer, jfr. skitsens § 19. Der opstilles i lovteksten en række betingelser for fravigelsen, men samtidig gives der skifteretterne mulighed for at udøve et skøn.

Diskussion

Fravigelser fra de legale eller aftalte delingsnormer er ikke uden betænkelighed. Formuesystemet bliver let uoverskueligt og vanske-

ligt at arbejde med, og man overlader meget til skifterettens skøn.

I det omfang, der åbnes mulighed for at fravige en ordning, ægtefællerne har aftalt, f. eks. en særejeægtepagt, kan det kritiseres, at der gøres indgreb i parternes aftalefrihed. Dette er naturligvis rigtigt, men netop i familieretlige forhold er der allerede i forvejen i vidt omfang adgang til at tilsidesætte aftaler. Det gælder ved forældremyndighedsaftaler, det gælder ved aftaler om underholdsbidrag til børnene, men det gælder også ved aftaler om ægtefællebidrag og generelt om aftaler i forbindelse med separation og skilsmisse. Der kan også henvises til, at ægtepagter i dag skal godkendes af en offentlig myndighed, hvis de indgås under ægteskabet. Aftalefriheden har således altid inden for familieretten været begrænset i ikke ringe omfang.

Regler, der åbner mulighed for fravigelse fra lovens delingsnormer eller for hel eller delvis tilsidesættelse af en bestemmelse om særeje, bevirker yderligere, at det bliver vanskeligt for ægtefællerne på forhånd at beregne, hvorledes deres økonomiske situation bliver efter ægteskabets ophør. Dette kan vanskeliggøre overvejelserne omkring separation eller skilsmisse og besværliggøre aftaler om vilkårene.

Endelig kan det hævdes, at regler af denne karakter kan medføre mange retssager, idet usikkerheden mindsker mulighederne for at nå til en forligsmæssig ordning i forbindelse med ægteskabs opløsning.

Over for disse indvendinger er det imidlertid afgørende, at udviklingen frem til gennemførelsen af de forslag, som blev udarbejdet af ægteskabsudvalget af 1957, havde vist, at en strengt konsekvent gennemførelse af en een gang fastlagt formueordning i

mange tilfælde måtte føre til ubillige resultater. Dette gælder – specielt i kortvarige ægteskaber – en konsekvent gennemførelse af ligedelingen. Men det gælder i lige så høj grad håndhævelse af en særejeordning, som ægtefællerne kan have truffet mange år før skiftet under helt andre forhold, og som de måske senere ikke har skænket en tanke, før skifte bliver aktuelt.

Udvalget har lige så lidt som ægteskabsudvalget af 1957 kunnet anvise en formueordning, som med få og enkle regler løser de mangeartede problemer, som et økonomisk opgør mellem ægtefæller kan give anledning til. Man anser det derfor for utvivlsomt, at der stadig bør være adgang til at fravige den principielt gældende formueordning i konkrete tilfælde.

I forhold til gældende ret og de yderligere forslag, som ægteskabsudvalget af 1957 udarbejdede, er der reelt tale om begrænsede nydannelser på dette område. Derimod har man som nævnt søgt at opstille reglerne således, at de bliver mere overskuelige og måske lettere tilgængelige.

En bestemmelse om fravigelse bør efter udvalgets opfattelse gælde, hvad enten der skal ske ligedeling, eller ægtefællerne har indgået ægtepagt om særeje. Bestemmelsen bør også hjemle mulighed for at fravige tredjemands bestemmelse om særeje.

Dødsfald

Fravigelse skal kunne ske til fordel for en ægtefælle både i tilfælde, hvor delingen sker efter en separation og skilsmisse, og i tilfælde, hvor delingen sker på grund af den anden ægtefælles død. Udvalget har fundet det rimeligt at medtage også dødsfaldssituationer. Ganske vist har den efterlevende ægte-

fælle i disse tilfælde et arvekrav og kan gøre brug af 20.000 kr.'s reglen, ligesom førstafdøde har mulighed for at testere til fordel for længstlevende. Alligevel kan det tænkes, at reglen er nødvendig for at undgå urimelige resultater, f. eks. i tilfælde, hvor en velhavende ægtefælle bliver enke efter ganske kort tids ægteskab, og hvor det kan føles stødende, at afdødes andre arvinger skal have $\frac{1}{3}$ af den samlede formue ($\frac{2}{3}$ af afdødes bostod, idet ægtefællen er arving til $\frac{1}{3}$ af afdødes halvdel af fællesboet). Om fravigelse til fordel for arvinger se nedenfor.

Almindelig billighedsregel

I *den gældende lovgivning* findes en særregel, der kan anvendes ved separation eller skilsmisse, hvis ægteskabet har været kortvarigt. I disse tilfælde kan *ligedelingsreglen* efter skiftelovens § 69 a fraviges, hvis en ægtefælle har indbragt den væsentligste del af fællesboet ved ægteskabets indgåelse eller gennem senere erhvervelser ved arv eller gave, og en ligedeling vil være åbenbart urimelig, navnlig fordi ægteskabet har været kortvarigt og uden økonomisk fællesskab af betydning.

Af forarbejderne til bestemmelsen fremgår, at der som betingelse for skævdeling for det første stilles krav om, at en ægtefælle skal have indbragt den væsentligste del af fællesboet på den angivne måde. Er værdien af det, den ene ægtefælle har indført på denne måde, ikke væsentlig større end værdien af det, den anden har indført på samme måde, vil en normal ligedeling føre til omtrent samme resultat, og der er ingen grund til skævdeling.

Dernæst er det en betingelse, at en ligedeling vil være åbenbart urimelig. Skønnet her-

over tilkommer skifteretten. Loven fremhæver navnlig tilfælde, hvor ægteskabet har været kortvarigt og uden økonomisk fællesskab af betydning. Undertiden har et fælles hjem ikke været etableret, og i andre tilfælde flytter ægtefællerne fra hinanden kort tid efter ægteskabets indgåelse.

Der er ingen bestemt tidsfrist for begrebet »kortvarigt ægteskab«, men det fremgår af motiverne, at der kun undtagelsesvis kan blive tale om anvendelse af skævdelingsreglen, når ægteskabet har varet i mere end 5 år.

Skifteretten kan også tage hensyn til andre momenter end de nævnte ved vurderingen af, om en ligedeling må anses for åbenbart urimelig. Afgørelsen må bero på konkrete overvejelser. Det må imidlertid understreges, at bestemmelsens forarbejder ikke omtaler skyldmomentet.

Bestemmelsen har ikke fået den anvendelse, man kunne have forventet. Der findes kun een trykt dom om bestemmelsen, og en undersøgelse, udvalget har foretaget af ægtefælleskifter ved skifteretterne i 1971, viser, at ægtefællerne ved forlig kun i meget begrænset omfang aftaler deling efter principperne i bestemmelsen. Af de knap 1.000 sager, hvor der blev rettet henvendelse til skifteretten, endte kun 5 med afgørelser efter bestemmelsen. Kun i to tilfælde fandtes betingelserne opfyldt.

I lov om ægteskabs indgåelse og opløsning blev i 1969 som § 56 indsat en bestemmelse, der omfatter tilfælde, hvor en ægtefælle har haft *særeje*. Hvis ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt i særlig grad taler derfor, kan der i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse træffes bestemmelse om, at den ene ægtefælle skal yde den anden et

beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende.

Reglen praktiseres som en billighedsregel, der skal hjælpe en frasepareret eller fraskilt i en vanskelig overgangstid. Den er efter forarbejderne uanvendelig, hvis der ikke er væsentlig forskel på de beløb, ægtefællerne hver for sig kan holde uden for bodelingen. Den er heller ikke anvendelig, hvis der udover særrettighederne er så store fællesejemidler, at der gennem deling af disse midler kan sikres den anden ægtefælle tilstrækkeligt gode kår.

Ægteskabsudvalget af 1957 tænkte sig navnlig reglen anvendt, hvor hustruen kun har en ubetydelig formue og ved separationen eller skilsmissen rykkes helt ud af sin vante tilværelse og må indrette sig under helt ændrede økonomiske betingelser. Beløbets størrelse må afhænge af de konkrete forhold. Et beløb ved siden af underholdsbidrag kan være på sin plads f. eks. til flytningen, stiftelse af nyt hjem, køb af forretning osv. Man har yderligere tænkt på tilfælde, hvor det på grund af stor aldersforskel er sandsynligt, at mandens bidragspligt ophører på et tidspunkt, hvor hustruen stadig har behov for underholdsbidrag.

Reglen har fået forholdsvis stor anvendelse i praksis i den korte tid, den har været i kraft.

Endelig gælder efter skiftelovens § 70, at en ægtefælle, der ikke inden for den del af boet, som tilfalder ham, kan udtage *bohave* og andet løsøre, der er nødvendigt til opretholdelse af hjemmet, og som ikke har udsigt til på anden måde at kunne skaffe sig det fornødne, kan få tillagt en større del af boet.

Udvalget foreslår, at der i loven indsættes en regel, der dækker de hensyn, der ligger

bag de ovennævnte gældende regler, jfr. lovskitsens § 19, stk. 1.

Grundbetingelsen er efter udvalgets forslag, at en ægtefælle, hvis fravigelse ikke sker, vil blive stillet *åbenbart urimeligt* efter ægtefællernes formueforhold og ægteskabets varighed. Kriteriet »åbenbart urimeligt« er ganske strengt. Dette er muligvis årsagen til, at reglen om fravigelse af ligedelingsnormen ved kortvarige ægteskaber kun synes at have fået yderst begrænset praktisk betydning og til, at de beløb, der i særejeægteskaber er tilkendt den anden ægtefælle, må forekomme relativt beskedne. Udvalget har derfor overvejet at foreslå et noget mere rummeligt kriterium, f. eks. »væsentlig ringere end stemmende med billighed«. Foreløbig er man dog blevet stående ved det nævnte strengere kriterium. Udvalget er opmærksom på, at det i forbindelse med drøftelserne om økonomisk kriminalitet og tilgrænsende spørgsmål inden for den formueretlige lovgivning overvejes at indsætte en generalklausul i aftaleloven om en videre adgang til at tilsidesætte aftaler, end de gældende regler muliggør. Det er for udvalget en selvfølge, at en fravigelsesregel inden for den familieretlige lovgivning ikke må udformes snævrere end inden for aftaleretten.

Efter skitsen skal der navnlig lægges vægt på ægteskabets varighed og ægtefællernes økonomiske forhold. Det er ikke en betingelse, at ægteskabet har været kortvarigt. Typisk vil der være anledning til at fravige lovens ligedelingsordning i kortvarige ægteskaber, medens en særejeordning oftest kan tænkes fraveget i mere langvarige ægteskaber. Det kan dog også tænkes, at virkningerne af en gave, der er givet den anden ægtefælle som særeje f. eks. i forbindelse med ægteskabets indgåelse, kan stille give-

ren åbenbart urimeligt i et kortvarigt ægteskab. Omvendt kan en fællesejeordning tænkes fraveget efter et langvarigt ægteskab, hvis der kort tid forinden er tilfaldet den ene ægtefælle en stor arv. Henvisningen til ægtefællernes økonomiske forhold indebærer, at der skal ses på ægtefællernes respektive formuer både ved ægteskabets indgåelse og på det tidspunkt, hvor reglens anvendelse bliver aktuel.

Efter skitsens § 19, stk. 1, 2. pkt., kan fravigelse af *ligedelingsnormen* navnlig ske, hvis en af ægtefællerne har indbragt væsentligt mere end den anden ægtefælle ved ægteskabets indgåelse eller senere ved arv eller gave.

Medvirken til formueforøgelse

Efter den gældende lovgivning (retsvirkningslovens § 23, stk. 2, og skiftelovens §§ 61 a og 69 b) kan en ægtefælle forlange at blive holdt skadesløs gennem et såkaldt *vederlagskrav*, hvis den anden ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af sit særeje. Har en ægtefælle anvendt midler af sit særeje til bedste for fællesboet, har han eller hans arvinger ret til vederlag.

Udvalget foreslår, jfr. skitsens § 19, stk. 2, nr. 1, at de legale eller aftalte delingsnormer skal kunne fraviges, hvis en ægtefælle gennem arbejde, bidrag til familiens underhold, afsavn eller på anden måde i væsentlig grad har medvirket til en forøgelse af den andel, der tilfalder den anden ægtefælle, eller har medvirket til forbedring af den anden ægtefælles stilling i øvrigt.

Bestemmelsens forbillede er det forslag,

som ægteskabsudvalget af 1957 udarbejdede som § 12 i udvalgets udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger, samtidig med at den skal erstatte de ovennævnte vederlagsregler.

Som eksempel på bestemmelsens anvendelse kan nævnes, at begge ægtefæller har haft indtægter, men at den daglige ordning har været, at hustruens indtægt er brugt til familiens underhold, således at mandens indtægt er frigjort til anbringelse i aktiver, som er hans særeje. Der kan også tages hensyn til den hjemmearbejdende hustru, som ved flid og sparsommelighed muliggør, at manden sparer op i sådanne aktiver.

Bestemmelsen vil også omfatte tilfælde, hvor ægtefællen på anden måde har medvirket til forbedringen. Der kan således tages hensyn til, at en ægtefælle har betalt prioritetsgælden i en fast ejendom, som den anden ægtefælle kan udtage som særeje. Man kan herved i mange tilfælde undgå den vanskelige stillingtagen til, om sådanne ydelser skal betragtes som *lån*, der principielt kan kræves tilbagebetalt, eller som ydelser til familiens underhold, som ikke kan kræves refunderet.

Bestemmelsen omfatter også anden forbedring af den anden ægtefælles stilling. Udvalget lægger megen vægt på, at bestemmelsen på denne måde kan virke som et supplement til bidragsreglerne i tilfælde, hvor den ene ægtefælle har muliggjort den anden ægtefælles uddannelse, f. eks. gennem indtægtsgivende arbejde. Ægtefæller bør i sådanne tilfælde kunne indgå en aftale om, at den af dem, der har fået sin uddannelse først, ved eventuel separation eller skilsmisse forpligter sig til at yde bidrag til den andens uddannelse, og en aftale af denne karakter bør normalt respekteres.

Bestemmelsen vil også kunne finde anvendelse

delse i ægteskaber, hvor der skal ske ligedeling.

Misbrugstilfælde

Efter *den gældende retsvirkningslov* § 23, stk. 1, kan en ægtefælle kræve *vederlag*, hvis den anden ægtefælle ved vanrøgt af sine økonomiske anliggender, ved misbrug af sin rådighed over fælles ej eller ved anden uforvarlig adfærd i væsentlig grad har formindsket den del af fællesboet, hvorover han råder.

Bestemmelsen foreslås efter skitsens § 19, stk. 2, nr. 2, opretholdt og udvidet til at gælde tilfælde, hvor ægtefællerne har sær ej. Bestemmelsen bliver således en generel begrænsning i den frie rådighed under ægteskabet og dermed en parallel og et supplement til samtykkereglerne til beskyttelse af familiens velfærd. Udvidelsen skønnes nødvendig også af hensyn til en ægtefælles adgang til at gøre krav gældende mod den andens sær ej på et skifte.

Arvingerne

Udvalget har fundet det rimeligt, at krav af den karakter, som behandles her, ved skifte efter dødsfald kan gøres gældende også af førstafdødes arvinger, se skitsens § 19, stk. 3. Der kan tænkes situationer, hvor ligedelingsreglerne eller den aftalte deling vil virke åbenbart urimelig i forhold til arvingerne. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis en meget velhavende ægtefælle med særbørn dør efter ganske kort tids ægteskab.

Betingelserne for, at arvingernes krav kan tages til følge, bør dog være strenge. Bestemmelserne har først og fremmest deres berettigelse for ægtefællen personlig, være sig ved skifte efter separation eller skilsmisse eller

ved den anden ægtefælles død. Efter skitsen kan fravigelse til fordel for arvingerne derfor kun ske, hvis hensynet til disse i særlig grad taler derfor.

Kun arvinger, ikke afdødes kreditorer, kan kræve fravigelse.

Kravets karakter

I *den gældende skiftelovs* kapitel 6, navnlig § 65 og § 67 a, findes særregler om, hvorledes de krav, der er omtalt ovenfor, behandles. En ægtefælles eventuelle sær ej skal indtages under skiftet, i den udstrækning det er nødvendigt til fyldestgørelse af vederlagskrav. Ved opgørelsen af bodelene medregnes ikke de krav, der skal hindre, at en ægtefælle stilles »urimeligt ringe«. Sådanne krav kan derimod under skiftet forlanges dækket af den anden ægtefælles lod i boet.

Om vederlagskrav bestemmes, at de først kan gøres gældende, når fællesboet skiftes. Opnås der ikke under skiftet fuld dækning for fordringen, kan der ikke senere gøres krav gældende for det manglende.

Udvalget har fundet det nødvendigt at forenkle reglerne, således at der kun bliver *én type krav*. Kravet skal efter udvalgets forslag i skitsens § 20 *fremsættes under skifte*. Det indebærer, at kravet ikke kan rejses, medens ægteskabet består. Da der, hvis bosondringsinstituttet ophæves, se kapitel 8 ovenfor s. 43, ikke er nogen mulighed for en ægtefælle for at fremtvinge et skifte, medmindre der samtidig søges separation eller skilsmisse, kan der ikke fastsættes frister for fremsættelse af kravet.

Man kunne overveje en særlig forældelsesregel under hensyn til, at der efter separation eller skilsmisse kun skiftes offentligt, hvis en af ægtefællerne anmoder herom. Ud-

valget har ikke tilendebragt sine overvejelser heraf.

Der vil eventuelt kunne blive tale om genoptagelse af skiftet, hvis kravet f. eks. på grund af uvidenhed eventuelt i forbindelse med svigagtigt forhold eller på grund af ukendskab til reglerne ikke er gjort gældende. Kravet er således ikke uden videre faldet bort ved skiftets afslutning.

Kravet skal som nævnt rejses i forbindelse med skifte og skal påkendes af skifteretten. Udvalget har ikke taget stilling til, om kravet tillige bør kunne behandles under selve ægteskabssagen.

Det foreslås i skitsens § 20, stk. 2, at kravet ikke skal *medregnes ved opgørelsen* af ægtefællernes formue. Kravet får således karakter af et erstatningskrav, og ægtefællen bliver ligestillet med andre kreditorer. Under skiftet kan kravet eventuelt fyldestgøres ved modregning.

På grund af kravets personlige karakter bør det ikke kunne gøres gældende af den berettigede ægtefælles kreditorer, før det er anerkendt eller fastslået af skifteretten.

Et medlem finder det betænkeligt at indrømme en ægtefælle ligestilling med den anden ægtefælles kreditorer i de tilfælde, hvor kravet støttes på skitsens § 19, stk. 2, nr. 2 (misbrug af rådighed m. v.), og hvor den anden ægtefælle er insolvent ved skiftets begyndelse eller ved kravets fremsættelse.

Dette medlem foreslår, at § 19, stk. 2, nr.

2, ændres i overensstemmelse hermed, evt. således at kravet kan imødekommes i det omfang, det kan fyldestgøres ved modregning.

Sameje

Udvalget har overvejet, om det er muligt i loven at fastlægge regler om deling i de hyppigt forekommende tilfælde, hvor ægtefæller i fællesskab ejer en eller flere ejendele, f. eks. en fast ejendom. Problemer opstår i særlig grad med hensyn til indbo eller værdipapirer, fordi det er vanskeligt at konstatere ejerforholdet. Samejeforhold har særlig betydning, hvis ægtefællerne har særeje. Udvalget har imidlertid fundet det så vanskeligt at formulere en tilfredsstillende regel, at man har afstået herfra. En fast regel om formodning for lighedeling vil således forhindre mere skønsmæssige afgørelser. Efter den praksis, der har udviklet sig, er der stor tilbøjelighed til at statuere, at der er tale om lån og ikke sameje, f. eks. i tilfælde, hvor en ægtefælle eller måske dennes forældre har bidraget til køb af eller afdrag på gæld i et parcelhus, som er den anden ægtefælles særeje. Dette indebærer, at ejerægtefællen alene får fordelen ved værdistigningen, som ofte vil være meget betydelig. Udvalget ønsker at understrege, at det ved sammenblandede særejeformer ofte vil være rimeligt at tage udgangspunkt i en lighedeling.

Fordelingen af ægtefællernes ejendele ved skiftet

Udvalget foreslår,

- at* den ægtefælle, der er ejer, ved separation eller skilsmisse som hidtil skal have fortrinsret til på skiftet at få boets ejendele udlagt efter vurdering, men således, at den anden ægtefælle ved separation eller skilsmisse skal have adgang til at få udlagt bolig, bohave og andet løsøre, selv om der er tale om den andens særeje,
- at* udlæg skal kunne ske, selv om værdien overstiger ægtefællernes lod i boet, mod betaling af det overskydende beløb, eventuelt i afdrag, og
- at* skifteretten, hvis en lejlighed i en ejendom, der tilhører den ene af ægtefællerne, er bestemt til familiens bolig, ved separation, skilsmisse eller ægtefællens død skal kunne pålægge ægtefællen eller arvingerne at udleje lejligheden til den anden ægtefælle og fastsætte vilkårene for lejemålet.

Den lovbestemte ligedelingsregel og bestemmelsen om »skilsmissesæreje« eller »fuldstændigt særeje« vedrører, ligesom de regler, der foran er omtalt om fravigelse herfra, principielt kun spørgsmålet om, *hvor stort et beløb* hver ægtefælle skal have på separations- eller skilsmissekiftet. De afgør ikke, *hvilke genstande* ægtefællerne skal have.

I den gældende skiftelov, der efter forslag af ægteskabsudvalget af 1957 blev ændret i 1963, bestemmes herom i skiftelovens § 70 a, at hver af ægtefællerne ved bodelingen efter separation og skilsmisse har ret til

at kræve boets ejendele udlagt efter vurdering. Kræver ægtefællerne udlagt samme ejendel, skal den ægtefælle, der ejer den, have fortrinsret.

Der gælder dog en række undtagelser herfra, jfr. skiftelovens § 70 a, stk. 2. Fast ejendom, der udelukkende eller hovedsagelig er beregnet til familiens bolig, kan således udlægges til den anden ægtefælle, såfremt boligen skønnes at være af den væsentligste betydning for denne ægtefælle af hensyn til hjemmets opretholdelse.

Bestemmelsens hovedområde er det min-

dre enfamilieshus. Den kan ikke anvendes på en ejendom med flere lejligheder. Derimod kan den godt anvendes, selv om der er lejet et par værelser ud, eventuelt som en særlig lejlighed, men ikke på egentlige to-familieshuse. En vis erhvervsmæssig brug udelukker ikke bestemmelsens anvendelse, hvis erhvervet er underordnet i forhold til boligen. Det kræves ikke, at der er børn i ægteskabet, selv om hovedformålet er at tilgodese behovet hos den ægtefælle, der har fået tillagt forældremyndigheden over børnene. I barnløse ægteskaber kan der bl. a. tages hensyn til, om begge ægtefæller har bidraget økonomisk til erhvervsløsen, og om den anden ægtefælle efter en eventuel samlivsophævelse har boet i huset, måske i årevis. Der kan også tages hensyn til, om ægtefællen økonomisk kan magte at afholde udgifterne ved ejendommen. Skifteretten må ligeledes lægge vægt på, om ægtefællen har mulighed for på anden måde at skaffe sig en bolig, og på ejendommens betydning for ejeren.

Fast ejendom, der har tjent til sommerbolig for familien, kan udlægges til den anden ægtefælle, såfremt sommerboligen skønnes at være af den væsentligste betydning for denne. Der må her bl. a. tages et vist hensyn til børnenes interesser.

Erhvervsvirksomhed kan udlægges til den anden ægtefælle, såfremt virksomheden udelukkende eller dog i det væsentlige er drevet af denne. Arbejdsredskaber og andet erhvervsløse kan udlægges til den anden ægtefælle i det omfang, det skønnes rimeligt af hensyn til fortsættelsen af erhvervet.

Endelig kan bohavet udlægges til den anden ægtefælle i det omfang, det skønnes rimeligt af hensyn til opretholdelsen af hjemmet, eller i øvrigt fordi genstandene særligt

har tjent den pågældende ægtefælles behov.

Alle de nævnte regler gælder ved separation og skilsmisser og kun ved fællesejendomme.

Fast ejendom

Udvalget har gennem skifteretterne fået oplyst, at der i 1971 er truffet 8 afgørelser efter undtagelsesreglen om fast ejendom. Der har derudover været en række trykte afgørelser om bestemmelsen.

Reglen bør efter udvalgets opfattelse opretholdes og bør udvides til at gælde også de tilfælde, hvor der er tale om den anden ægtefælles særeje.

Den ejendom, hvori ægtefællerne bor, indboet i hjemmet osv. vil næsten altid have tjent nøjagtig samme formål, hvad enten der er tale om særeje eller ejendommen er omfattet af ligedelingsnormen. Behovet for at kunne udlægge sådanne ejendomme til den anden ægtefælle kan derfor være lige så stort eller måske endog større i særejeægteskaber som i andre tilfælde.

Reglen findes i lovskitsen som § 21, stk. 3, nr. 1.

Om kriterierne bemærkes, at undtagelsesbestemmelsen som hidtil bør gælde fast ejendom, der udelukkende eller hovedsagelig er bestemt til familiens bolig. Udvalget finder, at man som ved den gældende regel må begrænse reglen til at gælde énfamilieshuse. Det har været overvejet at udvide reglen til tofamilieshuse, men udvalget finder, at behovet for beskyttelsen af boligen i disse tilfælde er tilstrækkeligt tilgodeset gennem reglen i skitsens § 24 om eventuel pligt til at udleje den lejlighed, familien bor i, til ægtefællen. Til sammen dækker disse bestemmelser alle ejendomme med bolig, som en af ægtefællerne ejer.

Udvalget finder en særlig regel om sommerhuse unødvendig. Kriteriet »fast ejendom, der er bestemt til familiens bolig« omfatter også sommerboliger. Dette må uanset udtrykket »udelukkende eller hovedsagelig« gælde, selv om sommerhuset udlejes i perioder.

Løsøre

Udvalgets flertal foreslår den gældende regel om udtagelse af bohøve og andet løsøre, der er bestemt til ægtefællens personlige brug, opretholdt og udvidet til at gælde særøje, jfr. skitsens § 21, stk. 3, nr. 2.

Et medlem mener, at ægtefællerne bør være ligestillede med hensyn til at udtage bohøve fra det fælles hjem, uanset hvem der har anskaffet det. Ligestillingen, der ikke skal omfatte bohøve, der er arvet eller modtaget som gave, vil indebære, at der i tilfælde af uenighed efter skifterettens skøn om nødvendigt må trækkes lod.

Erhvervsvirksomhed

Udvalget foreslår foreløbigt reglerne om erhvervsvirksomhed og erhvervsløsøre opretholdt, se skitsens § 21, stk. 3, nr. 3. Såfremt reglerne om samtykke fra den anden ægtefælle under ægteskabet begrænses, jfr. kapitel 4 foran s. 28, kan det være tvivlsomt, om der er behov for reglerne. Det er ligeledes tvivlsomt, i hvilket omfang reglerne bruges i praksis.

Dødsfald

Efter *den gældende lovgivning* (skiftelovens § 62 c og § 62 d) har en efterlevende ægtefælle efter den anden ægtefælles død ret til af *fællesboet* at fordrø udlæg efter vurdering

for sin *boslod* og *arvelod* også i fast ejendom. Ønsker ægtefællen og arvinger udlæg i samme ting, har ægtefællen fortrinnet.

I afdødes *særeje* kan den efterlevende fordrø udlæg efter vurdering, for så vidt angår hans *arv* af særøjet. Udlæg kan også forlanges i fast ejendom. Ægtefællen har fortrin fremfor andre arvinger, der ønsker udlæg i samme ting.

Ægtefællen har fortrinsret også i forhold til den afdøde ægtefælles særøve, selv om en ting stammer fra barnets slægt eller slægtsøren.

Udvalget foreslår i skitsens § 22, at den efterlevende ægtefælle altid kan kræve den anden ægtefælles øjendøve udlagt efter vurdering. Udvalget er dog i tvivl om, hvorvidt ægtefællen bør have adgang til mod de andre arvingers protest at udtage ting, der har særlig ørindringsværdi for disse arvinger, fordi tingene stammer fra ørvingens slægt eller slægtsøren, sml. skiftelovens § 47.

Betingelser

Om vilkårene for udlæg efter vurdering efter separation eller skilsmisse bestemmes i *den gældende skiftelovs* § 70 b, at dette kan finde øted, selv om værdien af det udlagte overstiger ægtefælless lod i øuet. Det øverskydende beløb må betales til den anden ægtefælle. Efter skifterettens nærmere bestemmelse kan der i særlige tilfælde tilstås ødragsvis betaling af beløbet mod en af skifteretten fastsat ørente og mod en sikkerhed, som efter ægtefællernes formueforhold øskønnes passende. Denne regel har kun væsentlig praktisk betydning for fast øjendom. Ved dødsfald bestemmes i skiftelovens § 62 c om udlæg ved fælleseje, at overstiger værdien af de øjendøve, som den efterlevende ægtefælle

ønsker udlagt, boslod og arvelod, skal det overskydende beløb betales kontant til de øvrige arvinger.

Så vidt det er oplyst over for udvalget, har der i sager efter skiftelovens § 70 b dannet sig en praksis, hvorefter der begyndes med en vurdering, således at værdien under hensyntagen til den konkrete prioritering fastsættes dels kontant, altså med udbetaling til de indestående lån, dels med en normal udbetaling. Der oplyses således herved, hvad en normal udbetaling skønnes at være.

Udgangspunktet for udløsningen er herefter, at den ægtefælle, der udløses, får sin halvdel af friværdien dels i form af et pantebrev på vilkår, der normalt er gældende for sælgerpantebreve, dels som et kontant beløb svarende til halvdelen af den skønnede normale kontante udbetaling. Såfremt der også gives henstand med en del af det forudsatte kontante udløsningsbeløb mod sikkerhed i ejendommen, opskrives dette efter den gældende kurs for et sælgerpantebrev under hensyntagen til dettes placering i ejendommen og de for pantebrevet i øvrigt fastsatte vilkår, der normalt giver 10 års uopsigelse for tiden mod en årlig ydelse af 10 pct. af hovedstolen, hvoraf 8 pct. p. a. er renter, resten afdrag. I de senere år forekommer dog ofte pantebrevsvilkår med uopsigelse til udløb, således at den årlige ydelse er 11,64 pct. af hovedstolen, hvoraf 8 pct. p. a. er renter, resten afdrag. Løbetiden bliver herefter 14–15 år. Ejerskifteafdrag – bortset fra overgang til ægtefælle eller livsarvinger – er normalt forekommende.

Eksempel: Ejendommen vurderes til 310.000 kr. ved kontant udbetaling til prioriteterne, der andrager 160.000 kr. Ved ligedeling er hver ægtefælles andel således 75.000 kr. (= halvdelen af ejendommens nettoværdi 150.000 kr.). Normal udbetaling ved salg ansættes af vurderingsmændene til 30.000 kr. Udløsning kan herefter ske i

form af et pantebrev på 60.000 kr. og kontant 15.000 kr. Ved mindre kontant betaling opskrives differencen mellem 15.000 kr. og udbetalingen, og der udstedes pantebrev for det således opskrevne beløb.

Udvalget går ind for denne praksis og har ved en ændret formulering af bestemmelsen, der findes i skitsens § 23, tilkendegivet dette. Efter sin placering og henvisningerne vil den gælde både ved separations- og skilsmisser og efter dødsfald.

Lejlighed

Efter *den gældende lov* om ægteskabs indgåelse og opløsning § 55, stk. 2, kan retten, såfremt en lejlighed i en ejendom, der hører til den enes bodel eller særeje, og som indeholder flere beboelseslejligheder, hidtil har tjent til familiens bolig, ved separation eller skilsmisse pålægge ægtefællen at udleje lejligheden til den anden ægtefælle og fastsætte vilkårene for lejemålet.

Ved dødsfald vil man, hvis der ikke henses i uskiftet bo, efter de gældende regler kunne komme ud for, at en ægtefælle under et skifte efter den anden ægtefælles død ikke har mulighed for at kræve en ejendom udlagt, fordi dens værdi overstiger bosloddet og arvelodden. Særlig ved større udlejnings-ejendomme vil en efterlevende ægtefælle ofte ikke have økonomisk mulighed for at betale de øvrige arvinger det beløb, hvormed ejendommens pris overstiger den pågældendes andel.

I de fleste tilfælde får efterlevende formentlig alligevel mulighed for at blive boende i familiens hidtidige lejlighed. Sættes sagen på spidsen, må det imidlertid erkendes, at efterlevende ikke har større mulighed for at modsætte sig medarvingernes krav om at overtage ejendommen og kræve lejligheds-

den frigjort. Dette gælder, hvad enten en eller flere medarvinger vil overtage ejendommen og lejligheden, eller man ønsker lejligheden frigjort for at øge ejendommens værdi i salgsojemed.

Udvalget foreslår derfor reglen om eventuelt tvangsmæssigt lejemål udvidet til også at gælde efter dødsfald. Kompetencen til at træffe afgørelser foreslås tillagt skifteretten

både ved dødsboskifte og ved separation eller skilsmisse. I separations- og skilsmisse-sager kan det være vanskeligt for de almindelige domstole at træffe afgørelsen, idet man ikke på det tidspunkt, hvor separations- eller skilsmissspørgsmålet afgøres, ved, hvem der efter skifte vil være ejer af ejendommen.

Reglen findes i lovskitsens § 24.

Ændring af arveloven

Ifølge arvelovens § 66 kan en ægtefælle kun med den anden ægtefælles samtykke oprette testamente om bl. a. fast ejendom, der tjener til familiens bolig, indbo i det fælles hjem og den anden ægtefælles arbejdsredskaber.

Efter udvalgets opfattelse bør disse regler ændres under hensyn til de ændrede regler om samtykke til afhændelse under ægteskabet.

Udeladte bestemmelser og udskudte spørgsmål

Udvalget finder,

at bestemmelserne i den gældende lov om ægteskabets retsvirkninger §§ 13, 14, 31, 32, 33 og 34 bør ophæves.

Udeladte bestemmelser

I den gældende retsvirkningslov § 13 bestemmes, at en ægtefælle under visse betingelser kan varetage den andens anliggender, hvis denne f. eks. på grund af sygdom selv er forhindret heri. Efter § 14 kan en ægtefælle med bindende virkning for den anden sælge erhvervsløsøre, førstnævnte har fået overladt af den anden. Ifølge § 31 kan en ægtefælle uden ægtepagt vederlagsfrit overføre halvdelen af sit overskud i et kalenderår til den anden. I § 32 bestemmes, at ægtefællerne har bevisbyrden for, at en aftale mellem dem ikke kræver ægtepagt. Efter § 33 kan kreditorerne få omstødt visse gaver mellem ægtefællerne. Endelig bestemmes i § 34, at en ægtefælle, der bestyrer den andens midler, i passende omfang kan anvende indtægterne til familiens underhold.

Udvalget mener, at de nævnte bestemmelser uden skade kan ophæves. Fælles for dem

er, at de så vidt vides kun anvendes yderst sjældent i praksis. I nogle af dem (§§ 14, 32 og 34) opstilles grundsætninger, som antagelig må gælde også uden positiv lovhjemmel.

Om § 13 har Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening oplyst, at bestemmelsen aldrig eller kun sjældent påberåbes i pengeinstitutternes praksis. En udokumenteret henvisning til bestemmelsen vil ikke blive godtaget, og bevis for, at betingelserne er opfyldt, vil være uhyre vanskeligt at føre. I stedet må man derfor foretrække beskikkelse af en ad hoc værge efter myndighedsloven, ligesom »negotiorum gestio« synspunkter antagelig kan udstrækkes noget ved nærstående personer som ægtefæller.

For så vidt angår § 31 bemærkes, at den giver anledning til fortolkningsvanskeligheder. Ægtefællerne må henvises til at oprette

ægtepagt. Der kan eventuelt også blive tale om at anvende de særlige fravigelsesregler, udvalget foreslår.

Konkurslovsudvalget har i sin betænkning (nr. 606/1971) s. 142 nævnt, at det formentlig vil være nyttigt at overveje, hvorvidt der er behov for særreglen i § 33, og foreslået visse ændringer, hvis den bevares. Det er den overvejende opfattelse i udvalget, at reglen kan ophæves.

Udskudte spørgsmål

En række spørgsmål, der behandles i den gældende lov om ægteskabets retsvirkninger og i skiftelovens kapitel 6 om skifte mellem ægtefæller, har udvalget endnu ikke behandlet. Det drejer sig bl. a. om skæringstidspunktet for formuefællesskabets ophør, som ægteskabsudvalget af 1957 foreslog en udtrykkelig bestemmelse om. Endvidere det vanskelige spørgsmål, om en ægtefælle har adgang til at give afkald på sin boslod af den

anden ægtefælles nettobodel til skade for sine kreditorer. Også behandlingen af den særlige internationalprivatretlige regel om ægtepagter (retsvirkningslovens § 51) er udskudt. Endelig har udvalget fundet, at spørgsmålet om, hvilke overgangsregler der skal gælde, må afvente den endelige stillingtagen til de nye reglers indhold.

I retsvirkningslovens §§ 1–9 og § 52 findes regler, der vedrører ægtefællernes personlige forhold, retsstillingen efter samlivsophævelse og en særregel om bestyrelse af en umyndiggjort ægtefælles formue. Også behandlingen af disse regler er udskudt, bl. a. med henblik på en mere generel drøftelse af reglerne om samlivsophævelse og på resultatet af overvejelserne om vilkårene efter separation og skilsmisse.

Endelig har udvalget ikke fundet det hensigtsmæssigt i en principbetænkning at gå ind på de mere skiftetekniske regler i skiftelovens kapitel 6.

Udvalgets skitse til lovregler om formueforholdet mellem ægtefæller

Man har fundet det praktisk at udforme udvalgets forslag i en skitse til lovbestemmelser. Skitsen er udarbejdet af et underudvalg, der har behandlet formueforholdene i ægteskabet. Den er drøftet i det samlede udvalg, men kan ikke betragtes som et endeligt lovudkast. Særligt bemærkes, at det kan være tvivlsomt, om visse af reglerne bør placeres i ægteskabsloven eller i skifteloven. Den nuværende lovgivning er i denne henseende lidet overskuelig. Noget kunne tale for at placere reglerne om skifte ved separation og skilsmisse i ægteskabsloven og reglerne om dødsboskifte i skifteloven.

Selv om skitsen således er foreløbig, vil udvalget være interesseret i bemærkninger til affattelsen.

Skitse til lovregler om formueforholdet mellem ægtefæller

Kapitel 1.

Hovedregler.

§ 1. Ægteskabet medfører ikke indskrænkninger i ægtefællernes ret til at råde over, hvad de ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, medmindre andet er bestemt.

§ 2. Ægteskabet medfører ikke adgang til at stifte forpligtelser med virkning for den anden ægtefælle, medmindre andet er bestemt.

§ 3. Ved separation, skilsmisse eller en ægtefælles død skal der ske ligedeling af ægtefællernes samlede formue, medmindre andet er bestemt.

§ 4. Ægtefæller har pligt til at give hinanden de oplysninger, som er nødvendige for at bedømme deres økonomiske forhold.

Stk. 2. En ægtefælle har ret til at blive gjort bekendt med den anden ægtefælles selvangivelse eller forskudsskema inden indsendelsen og kan hos skattemyndighederne få oplysning om den anden ægtefælles selvangivelse og grundlaget for skatteansættelse.

Kapitel 2.

Begrænsninger i rådigheden.

§ 5. En ægtefælle må ikke uden den anden ægtefælles samtykke:

- 1) afhænde, bortforpagte eller udleje fast ejendom, i det omfang den er bestemt til familiens bolig,
- 2) afhænde aktie, andel eller obligation,

som retten til familiens bolig er knyttet til,

- 3) afhænde bohæve, der er bestemt til det fælles hjem, eller andet løsøre, der er bestemt til den anden ægtefælles eller børns personlige brug, eller
- 4) opsiges eller fremleje lejlighed, i det omfang den er bestemt til familiens bolig.

Stk. 2. *Stk. 1* gælder, selv om ægtefællerne har ophævet samlivet, og efter separation eller skilsmisse, indtil der er truffet afgørelse om, hvem de nævnte ejendele eller lejligheden skal tilfalde, jfr. § 21, § 24 (og ægteskabslovens § 55, stk. 1).

Stk. 3. Skal en aftale som nævnt i stk. 1, nr. 1, tinglyses, skal dokumentet indeholde en erklæring om, hvorvidt overdrageren er gift, om ejendommen er bestemt til familiens bolig, og om aftalen omfatter boligen. Er dette tilfældet, skal den anden ægtefælles samtykke foreligge skriftligt på dokumentet.

Stk. 4. Justitsministeren fastsætter regler om kontrol ved tinglysning med overholdelsen af samtykkekravet efter stk. 1, nr. 1.

§ 6. Nægter den anden ægtefælle at give samtykke efter § 5, stk. 1, kan aftalen efter anmodning fra ægtefællen eller medkontrahenten tillades af overøvrigheden, hvis der ikke er rimelig grund til nægtelsen.

§ 7. Har en ægtefælle i strid med § 5 indgået en aftale uden samtykke fra den anden ægtefælle, kan denne få aftalen omstødt ved dom, medmindre medkontrahenten godtgør, at han ikke indså eller burde indse, at ægtefællen var uberettiget til at indgå aftalen.

Stk. 2. Sag må anlægges inden 6 måneder efter, at den anden ægtefælle har fået kundskab om aftalen, og inden 1 år efter aftalens tinglysning eller faktiske opfyldelse.

§ 8. Har en ægtefælle til skade for den anden ægtefælle givet en gave, der står i misforhold til ægtefællernes økonomiske forhold og ikke er rimeligt begrundet, kan den anden ægtefælle eller dennes arvinger kræve gaven omstødt, hvis gavemodtageren vidste eller burde vide dette.

Stk. 2. Sag må anlægges inden 1 år efter, at den anden ægtefælle har fået kundskab om gaven, og inden 5 år efter gavens fuldbyrdelse.

Kapitel 3.

Aftaler på begge ægtefællers ansvar.

§ 9. Under samlivet kan hver af ægtefællerne i forhold til tredjemand på begges ansvar indgå aftaler, som sædvanligt indgås som led i den daglige husførelse, samt til opfyldelse af børnenes fornødenheder og ægtefællernes særlige behov. Aftalerne anses for indgået på begge ægtefællernes ansvar, medmindre andet fremgår af omstændighederne.

Stk. 2. Hvis tredjemand indså eller burde indse, at det, som aftalen gik ud på, lå uden for, hvad der efter forholdene var rimeligt, bliver kun den ægtefælle, som har indgået aftalen, forpligtet.

Stk. 3. Stk. 1 gælder, selv om den ægtefælle, der indgår aftalen, er mindreårig. I tilfælde som nævnt i stk. 2 bliver den mindreårige dog ikke selv forpligtet.

Kapitel 4.

Aftaler mellem ægtefæller.

§ 10. Ægtefæller kan med de begrænsninger, der følger af lovgivningen, indgå aftaler med hinanden og pådrage sig forpligtelser over for hinanden. Om aftaler vedrørende deling på skifte gælder § 17.

§ 11. Gaver mellem ægtefæller skal for at være gyldige gives ved ægtepagt. Dette gælder dog ikke sædvanlige gaver, der ikke står i misforhold til giverens kår, eller gaver, som består i livsforsikring, livrente, overlevelserente eller lignende forsørgelse, som sikres den anden ægtefælle.

Stk. 2. Stk. 1 gælder også gaver, som først skal tilfalde modtageren ved indgåelse af ægteskab med giveren.

Stk. 3. Det kan ikke ved ægtepagt eller på anden måde gyldigt aftales, at det, som den ene ægtefælle fremtidigt erhverver, uden vederlag skal tilfalde den anden. (Ægtepagt herom kan dog indgås med hensyn til sædvanligt bohave, der anskaffes til det fælles hjem).

Ægtepagter.

§ 12. Ægtepagt skal oprettes skriftligt og underskrives eller vedkendes af parterne for overøvrigheden eller skifteretten. En umyndig part skal også underskrive. Er værgens samtykke nødvendigt, skal det meddeles ved underskrift på ægtepagten.

Stk. 2. I forbindelse med underskriften eller vedkendelsen skal parterne (værgen) vejledes om deres retsstilling og virkningerne af ægtepagten.

Stk. 3. En ægtepagt er ugyldig, hvis forskrifterne i stk. 1, jfr. stk. 2, ikke er opfyldte.

Stk. 4. Ægtepagter registreres efter regler fastsat af justitsministeren. Justitsministeren kan fastsætte regler om affattelsen af ægtepagterne og om vejledningen efter stk. 2.

§ 13. Ændring eller ophævelse af ægtepagt skal ske ved ægtepagt.

Kapitel 5.

Skifte.

§ 14. Ved ægteskabets ophør eller separation foretager skifteretten skifte mellem ægtefællerne. Ved skilsmisse eller separation gælder dette dog kun, hvis en af ægtefællerne anmoder herom.

Delingsregler.

§ 15. Ved skifte har en ægtefælle ret til forlods at udtage genstande, som udelukkende er bestemt til dennes personlige brug. Dette gælder, selv om disse genstande tilhører den anden ægtefælle som særeje.

Stk. 2. Genstande, der er bestemt til børnenes brug, kan udtages forlods af den ægtefælle, der har forældremyndigheden over børnene.

Stk. 3. Stk. 1 og 2 gælder ikke, hvis værdien står i misforhold til ægtefællernes formueforhold, eller hvis genstanden har en særlig erindringsværdi for den anden ægtefælle eller dennes arvinger.

§ 16. Herefter opgøres hver ægtefælles formue og gæld for sig. Der tilkommer en ægtefælle eller dennes arvinger halvdelen af hver ægtefælles nettoformue, medmindre andet følger af §§ 17–19.

Stk. 2. På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, anvendes reglerne i stk. 1 kun i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de særlige regler, der gælder for disse rettigheder.

§ 17. Ved ægtepagt om særeje kan ægtefæller aftale:

- 1) at hver ægtefælle ved separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at den efterlevende ægtefælle ved dødsboskifte har ret til deling og til at

overtage boet til hensiddende i uskiftet bo (skilsmisssesæreje), og

- 2) i forbindelse med en aftale om skilsmisssesæreje, at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællernes ejendele, kan tidsbegrænses, og kan træffes alene med henblik på en af ægtefællernes død.

Stk. 3. En aftale efter stk. 1 omfatter, hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, og indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.

§ 18. En gavegiver eller arvelader kan ved gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe tilsvarende bestemmelse som efter § 17. Bestemmelser vedrørende arv skal træffes i et testamente.

Stk. 2. Bestemmelse efter stk. 1 kan helt eller delvis ophæves af ægtefællerne ved ægtepagt med godkendelse af overøvrigheden, når vægtige grunde, særlig hensyn til ægtefællerne, taler derfor.

§ 19. Reglen om ligedeling og bestemmelse om særeje kan fraviges, hvis en ægtefælle ellers vil blive stillet åbenbart urimeligt (eventuelt: væsentlig ringere end stemmende med billighed) navnlig efter ægtefællernes økonomiske forhold og ægteskabets varighed. Fravigelse af ligedeling kan navnlig ske, hvis en af ægtefællerne har indbragt væsentligt mere end den anden ægtefælle ved ægteskabets indgåelse eller senere ved arv eller gave.

Stk. 2. Fravigelse kan endvidere ske, hvis:

- 1) en ægtefælle gennem arbejde, bidrag til familiens underhold, afsavn eller på anden måde i væsentlig grad har medvir-

ket til forøgelse af den andel, der tilfalder den anden ægtefælle, eller har medvirket til forbedring af den anden ægtefælles stilling i øvrigt, eller

- 2) en ægtefælles misbrug af rådigheden over sine ejendele eller uforsvarlige adfærd i øvrigt har medført en væsentlig formindskelse af den andel, der tilfalder den anden ægtefælle.

Stk. 3. Fravigelse efter stk. 1 og 2 kan ske til fordel for en ægtefælles arvinger, hvis hensynet til disse i særlig grad taler derfor.

§ 20. Krav efter § 19 må fremsættes i forbindelse med skifte af ægtefællernes ejendele og påkendes af skifteretten.

Stk. 2. Kravet medregnes ikke ved opgørelse af ægtefællernes ejendele.

(§ 00. Efter en ægtefælles død har den efterlevende ægtefælle altid ret til af boet at udtage så meget, at værdien, sammenlagt med værdien af det, der i øvrigt tilfalder denne, udgør indtil 20.000 kr.).

Udlæg efter vurdering.

§ 21. Ved skifte efter separation eller skilsmisse kan hver ægtefælle kræve boets ejendele udlagt efter vurdering. Dette gælder, selv om ejendele tilhører den anden ægtefælle.

Stk. 2. Kræver ægtefællerne samme ejendel udlagt, skal den ægtefælle, der er ejer, have fortrinsret, jfr. dog stk. 3.

Stk. 3. Hvis det er af væsentlig betydning

for opretholdelsen af hjemmet, fortsættelse af erhverv eller i øvrigt for den anden ægtefælle, kan uanset stk. 2 til denne udlægges:

- 1) fast ejendom, der udelukkende eller hovedsagelig er bestemt til familiens bolig,
- 2) bohaver, der er bestemt til det fælles hjem og andet løsøre, der er bestemt til ægtefællens personlige brug, og
- 3) erhvervsvirksomhed og erhvervsløsøre.

§ 22. Ved skifte efter den ene ægtefælles død kan den længstlevende ægtefælle altid kræve ægtefællens ejendele udlagt efter vurdering, selv om de var afdødes særeje.

§ 23. Udlæg efter §§ 21 og 22 kan ske, selv om værdien af det udlagte overstiger ægtefællens lod i boet. Det overskydende beløb må betales til den anden ægtefælle eller arvingerne. Skifteretten træffer bestemmelse om, hvorvidt beløbet skal betales kontant eller afdrages. Skal beløbet afdrages, fastsætter skifteretten en rente og den sikkerhed, som efter ægtefællernes formueforhold skønnes passende.

§ 24. Såfremt en lejlighed i en ejendom, der tilhører den ene af ægtefællerne, er bestemt til familiens bolig, kan skifteretten pålægge ægtefællerne eller arvingerne at udleje lejligheden til den anden ægtefælle og fastsætte vilkår for lejemålet.

Kapitel 6.

Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser m. v.

